

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE

FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

Evidenčné číslo: 105002/B/2022/36122176492167172

**IMPLEMENTÁCIA OPATRENÍ EURÓPSKEJ ZELENEJ
DOHODY V POST-COVID-19 HOSPODÁRSTVE**

Bakalárska práca

2022

Andrea Vaššová

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

IMPLEMENTÁCIA OPATRENÍ EURÓPSKEJ ZELENEJ
DOHODY V POST-COVID-19 HOSPODÁRSTVE
Bakalárska práca

Študijný program: Medzinárodné ekonomické vzťahy
Študijný odbor: Ekonomika a manažment
Školiace pracovisko: Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a
hospodárskej diplomacie
Vedúci záverečnej práce: Ing. Mikuláš Černota, PhD.

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracovala samostatne a uviedla som všetku použitú literatúru.

V Bratislave:

.....

Andrea Vaššová

PodĎakovanie

Touto cestou by som rada poĎakovala vedúcemu mojej záverečnej práce Ing. Mikulášovi Černotovi, PhD. za cenné rady a odborné vedenie pri písaní bakalárskej práce.

ABSTRAKT

V AŠŠOVÁ, Andrea: *Implementácia opatrení Európskej zelenej dohody v post-Covid-19 hospodárstve*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta medzinárodných vzťahov; Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Mikuláš Černota, PhD. – Bratislava: FMV EU, 2022, 55 s.

Cieľom bakalárskej práce je analýza Európskej zelenej dohody a následné posúdenie možného dopadu pandémie Covid-19 na implementáciu jej opatrení. Práca je rozdelená do troch kapitol. Obsahuje jeden graf a päť príloh. Prvá kapitola práce má za úlohu poskytnúť čitateľovi teoretický prehľad plánu opatrení Európskej zelenej dohody. Opisuje tiež potrebné investície a vysvetľuje, ako zabezpečiť spravodlivý prechod. Druhá kapitola práce sa zaoberá možným vplyvom pandémie Covid-19 na globálnu biodiverzitu a jej ochranu. V tejto kapitole uvádzame 4 možné scenáre hospodárskej obnovy po pandémii Covid-19. Každá alternatíva ponúka príležitosti a riziká pre ochranu našej planéty. V tretej kapitole skúmame, ako sa EÚ darí dosahovať vopred stanovené ciele. Hodnotíme to na základe údajov z nástroja na sledovanie opatrení v oblasti klímy a Indexu environmentálnej výkonnosti. Zároveň sa zaoberáme problematikou, či EÚ naďalej zohráva vedúcu úlohu v celosvetových negociáciách o zmene klímy. Výsledkom riešenia danej problematiky je, že EÚ sa postupne darí prostredníctvom rôznych opatrení dosahovať svoj cieľ stať sa prvým klimaticky neutrálnym kontinentom. EÚ musí však čo najskôr prestať dotovať priemysel fosílnych palív a vyriešiť mnohé nezrovnalosti.

Kľúčové slová: Európska zelená dohoda, pandémia Covid-19, Európska komisia, klimatická neutralita

ABSTRACT

VAŠŠOVÁ, Andrea: *Implementation of the measures of the European Green Deal in the post-Covid-19 economy*. – University of Economics in Bratislava. Faculty of International Relations; Department of International Economics Relations and Economic Diplomacy. – Thesis supervisor: Ing. Mikuláš Černota, PhD. – Bratislava: FMV EU, 2022, 55 p.

The aim of the bachelor thesis is to analyse the European Green Deal and then to assess the possible impact of the Covid-19 pandemic on the implementation of its measures. The thesis is divided into three chapters. It contains one graph and five annexes. The first chapter of the thesis aims to provide the reader with a theoretical overview of the European Green Deal roadmap. It also describes the necessary investments and explains how to ensure a fair transition. The second chapter of the thesis deals with the potential impact of the Covid-19 pandemic on global biodiversity and its conservation. In this chapter, we present 4 possible scenarios for economic recovery from the Covid-19 pandemic. Each alternative offers opportunities and risks for the protection of our planet. In the third chapter, we examine how the EU is doing in achieving its pre-set goals. We assess this using data from the Climate Action Tracker and the Environmental Performance Index. We also look at whether the EU continues to play a leading role in global climate change negotiations. As a result of addressing this issue, the EU is gradually succeeding, through various measures, in achieving its goal of becoming the first climate-neutral continent. However, the EU must stop subsidising the fossil fuel industry as soon as possible and resolve the many inconsistencies.

Keywords: European Green Deal, Covid-19 pandemic, European Commission, climate neutrality

Obsah

Úvod	8
Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania.....	10
1 Súčasný stav riešenej problematiky.....	11
1.1 Európska zelená dohoda	11
1.1.1 Hlavný cieľ dohody	12
1.1.2 Prínosy dohody	13
1.1.3 Piliere dohody	14
1.1.4 Financovanie dohody.....	15
1.2 Akčné plány Európskej zelenej dohody	17
1.2.1 Akčný plán pre ekologický sektor	17
1.2.2 Akčný plán nulového znečistenia	19
1.3 Nástroje európskej zelenej dohody	20
1.3.1 Európsky právny predpis v oblasti klímy	20
1.3.2 Balík Fit for 55	21
1.3.3 Európska priemyselná stratégia	22
1.3.4 Mechanizmus kompenzácie uhlíka na hraniciach	23
1.3.5 Stratégia renovačnej vlny	24
1.3.6 Ďalšie nástroje	24
2 Možné politické a ekonomické reakcie na krízu vyvolanú pandémiou Covid-19....	25
2.1 Obnova predchádzajúceho hospodárstva.....	26
2.2 Odstránenie prekážok hospodárskeho rastu	27
2.3 Zelená obnova.....	29
2.4 Bezrastová ekonomika.....	31
3 Európska únia po pandémii Covid-19: zmeníme sa?.....	33
3.1 Ciele v oblasti emisií skleníkových plynov	35
3.2 Climate Action Tracker	36
3.2.1 CAT hodnotenie pre EÚ	36
3.3 Index environmentálnej výkonnosti	38
3.3.1 Výsledky EPI 2020	38
3.4 Postavenie EÚ v celosvetových negociáciách o zmene klímy	42
4 Záver	44
Zoznam použitej literatúry.....	47
Prílohy.....	55
Príloha č.1: Fit for 55	55
Príloha č.2: Krajiny najšetrnejšie k životnému prostrediu 2022	I
Príloha č.3: Celkové emisie CO ₂ za rok 2020	II
Príloha č.4: Vývoj emisií v Európskej únii v rokoch 1990 – 2019	III
Príloha č.5: Konferencia OSN o zmene klímy 2017	IV

Zoznam skratiek a značiek

CAT	Climate Action Tracker (Sledovanie opatrení v oblasti klímy)
CBAM	Carbon Border Adjustment Mechanism (Mechanizmus kompenzácie uhlíka na hraniciach)
CO ₂	Oxid uhličitý
COP26	Konferencia OSN o zmene klímy 2021
EEA	Európska environmentálna agentúra
EGD	European Green Deal (Európska zelená dohoda)
EK	Európska komisia
ESG	Environmental, social and corporate governance (Environmentálne, sociálne a podnikové riadenie)
ETS	Emissions Trading System (Systém obchodovania s emisiami)
EÚ	Európska únia
GMO	Geneticky modifikovaný organizmus
LULUCF	Land Use, Land-Use Change and Forestry (Využívanie pôdy, zmena využívania pôdy a lesné hospodárstvo)
Mercosour	Spoločný trh juhu
NH ₃	Amoniak
NMVO	Nemetánové prchavé organické látky
NO _x	Oxidy dusíka
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj)
OSN	Organizácia spojených národov
PM ₁₀	Častice s priemerom s priemerom 10 mikrometrov a menej
PM _{2,5}	Častice s priemerom 2,5 mikrometra alebo menej
SO ₂	Oxid siričitý
SPP	Spoločná poľnohospodárska politika
UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change (Rámcový dohovor OSN o zmene klímy)
UNWTO	United Nations World Tourism Organization (Svetová organizácia cestovného ruchu)
V4	Vyšehradská skupina

Úvod

Záchrana našej planéty, vymanenie ľudí z chudoby a podpora hospodárskeho rastu sú jedným a tým istým bojom. Preto je dnes potrebné spojiť súvislosti medzi zmenou klímy, nedostatkom vody, nedostatkom energie a potravinovou bezpečnosťou. Riešenie jedného problému by malo byť riešením všetkých. Na zvládnutie týchto výziev potrebuje Európa novú stratégiu rastu, ktorá premení EÚ na moderné, konkurencieschopné hospodárstvo efektívne využívajúce zdroje. V decembri 2019 Európska komisia predstavila Európsku zelenú dohodu, plán na zabezpečenie udržateľnosti hospodárstva Európskej únie.

V čase, keď sa EK a ostatné inštitúcie EÚ pripravovali na implementáciu EGD, zasiahla celý svet kríza Covid-19. Skúsenosti z predchádzajúcich hospodárskych kríz, najmä z hospodárskej a finančnej krízy v rokoch 2008/2009, naznačujú, že politika v oblasti klímy a životného prostredia by v týchto ťažkých časoch mohla stratiť na význame. Pokročilé poznatky o význame prechodu k udržateľnosti, ako aj zvýšená politická pozornosť venovaná klimatickým zmenám však znamenajú, že kríza Covid-19 môže naopak vyvolať reakciu, ktorá posilní ambície EÚ v oblasti transformačných zmien. Ak však má byť ekologická dohoda EÚ úspešná, musí sa poučiť z pandémie Covid-19. Táto pandémia spôsobila obrovský globálny sociálny a hospodársky rozvrat. V rýchlo rastúcej literatúre o víruse sa skúmajú mnohé rozmery jeho sociálnych, hospodárskych a environmentálnych vplyvov. Čoraz častejšie sa diskutuje o dôsledkoch pandémie na globálnu biodiverzitu a úsilie o jej ochranu. Ekonomické argumenty pre veľké verejné investície do environmentálnych technológií budú čeliť konkurencii iných naliehavých požiadaviek na priame sociálne investície v ďalších odvetviach, ako je ťažba primárnych zdrojov alebo doprava. Existuje riziko, že sa pod heslom ekologickej obnovy budú skrývať tradičné stratégie rozvoja rozsiahlej infraštruktúry.

Cieľom bakalárskej práce je bližšie predstaviť akčný plán Európskej zelenej dohody a následne zhodnotiť možné dopady pandémie Covid-19 na implementáciu týchto opatrení. Práca sa zaoberá pravdepodobnými hospodárskymi a politickými reakciami na krízu, ako aj ich pozitívnym alebo negatívnym vplyvom na biodiverzitu. Práca tiež skúma a vysvetľuje na základe environmentálnych kritérií, či EÚ bude schopná splniť cieľ do roku 2050.

Prvá kapitola práce ma za úlohu poskytnúť čitateľovi teoretický prehľad plánu opatrení na podporu efektívnejšieho využívania zdrojov prostredníctvom prechodu na čisté a obehové hospodárstvo. Opisuje tiež potrebné investície a vysvetľuje, ako zabezpečiť spravodlivý a inkluzívny prechod. Hlavným cieľom EGD je dosiahnuť uhlíkovú neutralitu do roku 2050.

Druhá kapitola práce sa zaoberá možným vplyvom pandémie Covid-19 na globálnu biodiverzitu a jej ochranu. V tejto kapitole uvádzame 4 možné scenáre hospodárskej obnovy po pandémii Covid-19: prvým scenárom je obnova predchádzajúcej ekonomiky, potom opisujeme scenár, v ktorom by sa odstránili prekážky hospodárskeho rastu, treťou možnosťou je ekologická obnova a v neposlednom rade uvádzame variant, ktorý sme nazvali bezrastová ekonomika. Každá alternatíva ponúka príležitosti a riziká pre ochranu našej planéty.

V tretej kapitole podrobnejšie skúmame, ako sa EÚ darí dosahovať vopred stanovené ciele. Hodnotíme to na základe údajov z nástroja na sledovanie opatrení v oblasti klímy a Indexu environmentálnej výkonnosti. Zároveň sa zaoberáme problematikou, či EÚ naďalej zohráva vedúcu úlohu v celosvetových negociáciách o zmene klímy.

Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania

Hlavným cieľom bakalárskej práce je analytické skúmanie Európskej zelenej dohody a následné posúdenie možného dopadu pandémie Covid-19 na implementáciu jej opatrení. V rámci tejto práce sa zameriavame na možné ekonomické a politické reakcie na krízu, ako aj ich prípadný pozitívny alebo negatívny dosah na biodiverzitu. Práca tiež skúma a vysvetľuje na základe environmentálnych kritérií, či bude EÚ schopná naplniť svoj cieľ do roku 2050.

Po preskúmaní príslušných zdrojov odpovedáme odpovedať na stanovenú vedeckú otázku **V1: Podarí sa Európe zmierniť riziká spôsobené zmenou klímy a stať sa prvým klimaticky neutrálnym kontinentom aj napriek pandémie Covid-19?** Zároveň chceme potvrdiť alebo vyvrátiť hypotézy formulované pre účely tejto práce. **H1: EÚ zníži emisie skleníkových plynov do roku 2030 aspoň o 55 % v porovnaní s rokom 1990. H2: EÚ opäť získa vedúce postavenie v celosvetových negociáciách o zmene klímy.**

Prvá kapitola práce poskytuje teoretický prehľad plánu Európskej zelenej dohody. Hlavnými zdrojmi, ktoré sme použili pri tvorbe tejto kapitoly, boli oficiálne databázy Európskej únie, pričom sme vychádzali najmä z údajov Európskej komisie a Európskej rady. Čerpali sme aj z vedeckých článkov od autorov, ktorí sa venujú tejto oblasti výskumu ako sú napríklad prof. Matthew Paterson, prof. Andrea Renda, Dr. Hendrik Sander a ďalší.

V druhej kapitole opisujeme možné politické a hospodárske reakcie na krízu vyvolanú pandemiou Covid-19. Pri písaní sme využívali najmä relevantné dostupné zdroje z online databáz, ako je databáza ScienceDirect, kde sme vychádzali z článkov z časopisov, ako sú napríklad Ecological Economics, Sustainability, Nature od prof. Roldan Muradiana, prof. Helmut Haberla a ďalších. Zároveň aj z viac populárnych článkov z online časopisov, ako napríklad The Guardian.

V tretej kapitole podrobnejšie skúmame, ako sa EÚ darí naplňovať svoje vopred vytýčené ciele. Vyhodnocujeme to na základe údajov z nástroja Climate Action Tracker, ktorý vyhodnocuje vplyv klimatických politík a opatrení na emisie CO₂ a nástroja Environmental Performance Index, ktorý predstavuje spôsob hodnotenia štátov z hľadiska celkovej ohľaduplnosti voči životnému prostrediu. Zároveň sa zaoberáme tým, či EÚ naďalej zohráva vedúcu úlohu v celosvetových negociáciách o zmene klímy.

1 Súčasný stav riešenej problematiky

Ľudia na celom svete sú svedkami toho, ako môže klimatická zmena spôsobiť na planéte katastrofu. Rastúce priemerné teploty poháňajú intenzívnejšie požiare, hurikány a ďalšie katastrofy, ktoré je nemožné ignorovať. A hoci je svet ponorený do pandémie Covid-19, vedci bijú na poplach, že zmena klímy je stále najväčšou hrozbou pre ľudské zdravie v zaznamenanej histórii.

Súčasnú klimatickú a environmentálnu výzvu si vyžadujú naliehavú a ambicióznú reakciu. EÚ sa preto zaviazala, že dosiahne do roku 2050 klimatickú neutralitu.¹ Podľa Medzivládneho panelu o zmene klímy musíme urobiť všetko preto, aby svetová teplota nevzrástla o viac ako 1,5 stupňa Celzia, inak budú dopady zmien podnebia nezvratiteľné.² Dosiahnutie stanoveného cieľa si vyžaduje transformáciu európskej spoločnosti a hospodárstva, ktorá bude musieť byť sociálne vyvážená, nákladovo efektívna a najmä spravodlivá.

1.1 Európska zelená dohoda

Na pozadí silnejúcich ekologických kríz a spoločenských hnutí, ktoré lobujú za bezpečnejšie prostredie, niekoľko európskych krajín začalo so zakladaním ministerstiev životného prostredia a politik už v 70. rokoch minulého storočia. Najmä sektor výroby elektrickej energie sa začal odkláňať od fosílnych a jadrových technológií. Dokazuje to podiel obnoviteľnej energie v EÚ, ktorý sa zvýšil z 9,6% v roku 2004 na 18,9% v roku 2018.³ Vďaka ambicióznym prístupom k environmentálnej politike v niektorých členských štátoch si EÚ vybudovala výrazné sebavedomie a stala sa lídrom v oblasti životného prostredia.

V júni roku 2019 lídri EÚ nabádali k budovaniu klimaticky neutrálnej a ekologickej Európe. Ku koncu roka 2019 vedúci reprezentanti EÚ schválili cieľ klimatickej neutrality, ktorý sa má splniť do roku 2050. Európska komisia predstavila v decembri 2019 európsky ekologický dohovor *Európsku zelenú dohodu*, ktorá je plánom na zabezpečenie udržateľnosti hospodárstva EÚ. Predsedníčka Európskej komisie Ursula von der Leyen zahájila zelenú dohodu slovami: „*This is Europe's 'man on the moon' moment.*“ Pri

¹ EURÓPSKA RADA. Cieľ EÚ dosiahnuť do roku 2050 klimatickú neutralitu.

² EURÓPSKY PARLAMENT. (2019) Čo je to uhlíková neutralita a ako ju môžeme dosiahnuť do roku.

³ HAAS, Tobias a SANDER, Hendrik. (2020) Decarbonizing Transport in the European Union: Emission Performance Standards and the Perspectives for a European Green Deal.

predstavovaním svojej vlajkovej politiky Európskemu parlamentu. Komisia v súvislosti s EGD predložila rôzne návrhy európskeho právneho predpisu v oblasti klímy, návrh týkajúci sa Mechanizmu spravodlivej transformácie a oznámenie o investičnom pláne EGD.

V marci roku 2020 sa rozšírila pandémia Covid-19 na Európsky kontinent a postihla všetky členské štáty EÚ. Covid-19 je vysoko infekčné ochorenie, a preto sa ochrana verejného zdravia stala najvyššou prioritou EÚ. Ministri a ministerky životného prostredia a klímy EÚ rokovali o tom, ako môže politika v oblasti životného prostredia a klímy prispieť k oživeniu po súčasnej pandémii. Zhodli sa na tom, že oživenie smerujúce k zelenému rastu a odolnejšej EÚ by sa malo riadiť Európskou zelenou dohodou. „*Plán obnovy môže pomôcť naštartovať európske hospodárstvo po kríze Covid-19 a zároveň môže zlepšiť udržateľnosť Európy aj opatrenia v oblasti klímy.*“⁴ Taktiež sa zdôraznil význam cieľa EÚ dosiahnuť klimatickú neutralitu v roku 2050 pre zabezpečenie stáleho investičného prostredia podporujúceho úmysly EGD, ako je čistá energia, inovácie či adaptácia.

1.1.1 Hlavný cieľ dohody

V rámci EGD si EÚ do roku 2050 stanovila jasný cieľ stať sa prvým klimaticky neutrálnym kontinentom. EÚ mieni odstrániť a kompenzovať emisie skleníkových plynov a tým spomaliť globálne otepľovanie. Samotná Európa však nemôže zabezpečiť, aby sa priemerný globálny nárast teploty udržiaval pod 2°C nad úrovňou pred industrializáciou, ako je stanovené v Parížskej dohode o zmene klímy,⁵ ale zámerom EÚ je zohrávať vedúcu úlohu rýchlym znižovaním vlastných emisií. Na dosiahnutie tohto širšieho úmyslu využíva rôzne ciele v rámci ekonomiky a spoločnosti EÚ vrátane zachovania biodiverzity, udržateľného poľnohospodárstva a potravinových systémov, odstraňovania znečistenia a opatrení v oblasti klímy. Vytvára inštitucionálnu formu zeleného myslenia, ktorá oddeľuje hospodársky rast od využívania zdrojov a podporuje spravodlivý prechod.

Jedným z príkladov je rozvoj udržateľného hospodárstva modrej politiky pre EÚ je politika modrej ekonomiky, ktorá musí od začiatku počítať so znečistením, nadmerným rybolovom, ničením biotopov a so zmenou klímy.⁶ Zároveň musí investovať do

⁴ ČORÍČ, Tomislav. (2020) Videokonferencia ministrov životného prostredia.

⁵ OSN. (2015) The Paris Agreement: United Nation Climate Change.

⁶ SMITH-GODFREY, Simon. (2016) Defining the blue economy: Maritime affairs.

technológií na prechod na obehové hospodárstvo, zabezpečenie udržateľnej výroby potravín a podporu prispôsobovania sa zmene klímy.

Čo je to uhlíková neutralita? Ako ju možno dosiahnuť? Uhlíková neutralita znamená, že akékoľvek množstvo CO₂ uvoľnené do atmosféry v dôsledku činnosti spoločnosti je vyvážené ekvivalentným množstvom odstráneného CO₂. Nie je možné vyprodukovať nulové emisie uhlíka, preto je kompenzácia nevyhnutná k dosiahnutiu uhlíkovej neutrality. Existuje niekoľko spôsobov, ako dosiahnuť rovnováhu. Najzdravším spôsobom je nevypúšťať viac CO₂, ako môžu prirodzene absorbovať svetové lesy a rastliny, ktoré pôsobia ako zachytne zariadenia pre uhlík prostredníctvom procesu fotosyntézy. Prijímajú CO₂ zo vzduchu a premieňajú ho na kyslík, čím pomáhajú znižovať emisie.⁷ Na osobnej úrovni môže každý občan znížiť svoju uhlíkovú stopu a tým prispieť k naplneniu cieľa. No v konečnom dôsledku je najdôležitejšia akútna zmena politík štátov. Ako napríklad stanovenie ceny za emisie uhlíka, ktorá umožní investovať do jeho odstraňovania a do rozvoja nízko-emisných alternatív, ako sú obnoviteľné zdroje energie.

1.1.2 Prínosy dohody

Európska klimatická stratégia môže byť úspešná iba vtedy, ak zmení ekonomiku na novú cestu rozvoja, ktorá bude podnecovať k sociálnej politickej podpore.⁸ To znamená, že musí prísť s viditeľným zlepšením životných podmienok pre európskych občanov vo všetkých regiónoch a vo všetkých sociálnych skupinách. Európsky ekologický dohovor zlepši kvalitu života a zdravie občanov a budúcich generácií tým, že zabezpečí:

- čisté ovzdušie, čistú vodu, zdravú pôdu a biodiverzitu
- obnovu budov v záujme energetickej efektívnosti
- zdravé a cenovo dostupné potraviny
- rozšírenie verejnej dopravy
- čistejšiu energiu a inovácie vďaka špičkovým čistým technológiám
- dlhšiu životnosť výrobkov tým, že ich možno opraviť, recyklovať a opätovne použiť
- pracovné miesta odolné voči budúcim zmenám a vzdelávanie v oblastiach, ktoré budú potrebné pre budúcu transformáciu spoločnosti

⁷ EUROPEAN PARLIAMENT. (2021) What is carbon neutrality and how can it be achieved by 2050?

⁸ HAINSCH, Karlo, et al. (2020) Make the European Green Deal real: Combining climate neutrality and economic recovery.

- globálne konkurencieschopný a odolný priemysel⁹

1.1.3 Piliere dohody

Európska zelená dohoda je koncipovaná ako podpora investičných presunov a substitúcie práce v kľúčových hospodárskych odvetviach, pričom počas dekarbonizácie podporuje najzraniteľnejšie segmenty spoločnosti.¹⁰ Dohoda zahŕňa rozmanitú škálu politických opatrení a dotácií a súčasne zvyšuje výskum a vývoj investícií do dopravy šetrnej k životnému prostrediu a ďalšej kľúčovej infraštruktúry v rámci EÚ. Štyrmi piliermi dohody sú cena uhlíka, udržateľné investície, európsky priemysel a spravodlivý prechod.

Emisie skleníkových plynov vznikajú počas prírodných procesov a ľudských činností. Počas aktivít ako sú napríklad spaľovanie fosílnych palív, výroba elektrickej energie, preprava i ďalšie iné, unikajú do atmosféry veľké množstvá skleníkových plynov, čím sa zvyšuje ich atmosférická koncentrácia, a tým sa zosilňuje skleníkový efekt a dochádza k globálnemu otepľovaniu.¹¹ Vďaka zelenej politike sa plánuje stanoviť pre všetky odvetvia zmysluplná cena uhlíka. Taktiež by mali byť zavedené ďalšie nástroje, vrátane subvencií na nízkouhlíkový vývoz a prísnejších environmentálnych noriem, ktoré by importéri museli dodržiavať, aby získali prístup na trh EÚ. Cenu uhlíka by mala dopĺňať udržateľná investičná stratégia, ktorá bude tlačiť spoločnosti k transformácii technológií a podporovať zmenu správania občanov. Presun finančných prostriedkov EÚ na tento účel podporuje ekologické investície.¹² Podobne sa krajiny EÚ zaviazali podporovať zelené investície stimulovaním súkromných investícií prostredníctvom regulačných opatrení a európskych podporných bánk.

Ďalším dôležitým pilierom je európsky priemysel, ten by mal posilniť zmenu na zelené inovácií, vytvorením podmienok pre inovatívne a ekologické spoločnosti. Napríklad prostredníctvom nových štandardov produktov a zmlúv na báze uhlíka zabezpečiť hospodársku súťaž medzi spoločnosťami o najúčinnnejšie technológie. V neposlednom rade by sa v každom návrhu európskej politiky mali zohľadniť a minimalizovať nepriaznivé

⁹ EURÓPSKA KOMISIA. Európska zelená dohoda-Snaha stať sa prvým klimaticky neutrálnym kontinentom.

¹⁰ CLAEYS, Grégory, et al. (2019) How to make the European Green Deal work.

¹¹ PATERSON, Matthew, STRIPPLE, Johannes. (2010) My Space: governing individuals' carbon emissions.

¹² Ibid.

sociálne dôsledky klimatických politík.¹³ Nevyhnutné vplyvy sa musia riešiť cielenými kompenzačnými opatreniami. Adaptácia sa môže rozšíriť a mechanizmy prispôbiť tak, aby pomohli rýchlejšiemu prechodu na ekologickejšie hospodárstvo.

1.1.4 *Financovanie dohody*

Transformácia Európskej únie si vyžaduje obrovské investície zo strany verejného aj súkromného sektora. Európska komisia oznámila, že do zelenej transformácie európskeho hospodárstva sa investuje celkovo najmenej 1 bilión EUR v udržateľných investíciách. EÚ taktiež odhaduje, že do roku 2030 je potrebných približne 350 miliárd EUR dodatočných investícií do samotného energetického systému, aby sa splnil cieľ zníženia emisií o 55 %.¹⁴

Finančné prostriedky sa vytvoria v rámci viacročného finančného rámca EÚ na roky 2021 – 2027 a zároveň z fondu NextGeneration spolu v celkovom objeme 2,018 bilióna EUR v súčasných cenách.¹⁵ Až 30 % z týchto peňazí, teda zhruba 605 miliárd je vyčlenených na obnovu po pandémie.¹⁶ Dlhodobý rozpočet EÚ a balík obnovy NextGeneration sú špecializovanými nástrojmi na podporu zelenej transformácie. Na podporu opatrení v oblasti klímy, napríklad prostredníctvom politiky súdržnosti, politiky v oblasti poľnohospodárstva či Programu pre životné prostredie a ochranu klímy LIFE.¹⁷ Prostredníctvom fondu NextGeneration sa podporujú mladí ľudia v štúdiu vedy a techniky, čím sa im otvárajú dvere k ekologickým a digitálnym pracovným miestam budúcnosti.

Vnútroštátne plány obnovy a odolnosti členských štátov, ktoré sú financované z nástroja na obnovu a odolnosť, musia takisto prispieť k ekologickej transformácii opatreniami, ktoré predstavujú aspoň 37 % rozpočtu prideleného v rámci týchto plánov.¹⁸ Mechanizmus je kľúčovým nástrojom a ústredným prvkom iniciatívy NextGeneration. Akékoľvek investície a reformy, ktoré sa majú financovať týmto spôsobom, nesmú výrazne ohroziť environmentálne ciele EÚ.

¹³ CLAEYS, Grégory, et al. (2019) How to make the European Green Deal work.

¹⁴ SMOL, Marzena, et al. (2020) Importance of sustainable mineral resource management in implementing the circular economy (CE) model and the european green deal strategy.

¹⁵ 1,8 bilióna v cenách roku 2018

¹⁶ EURÓPSKA KOMISIA. Recovery plan for Europe.

¹⁷ EURÓPSKA KOMISIA. (2020) „Fit for 55“: plnenie cieľa EÚ v oblasti klímy do roku 2030 na ceste ku klimatickej neutralite.

¹⁸ EURÓPSKA KOMISIA. Recovery plan for Europe.

Politika súdržnosti EÚ tiež pomáha krajinám EÚ, regiónom, miestnym orgánom a mestám realizovať rozsiahle investície, ktoré prispievajú k EGD. Až 37 % Kohézneho fondu, sa prispeje konkrétne na dosiahnutie klimatickej neutrality do roku 2050. Na obdobie rokov 2021 – 2027 sa Kohézny fond týka Bulharska, Česka, Estónska, Grécka, Chorvátska, Cypru, Lotyšska, Litvy, Maďarska, Malty, Poľska, Portugalska, Rumunska, Slovenska a Slovinska.¹⁹ Komisia zaviedla aj Európsky investičný plán pre zelenú dohodu (EGDIP), označovaný aj ako investičný plán pre udržateľnú Európu (SEIP), ako súčasť zelenej dohody. Navyše vznikol aj Horizont Európa, kľúčový program EÚ na financovanie výskumu a inovácií do roku 2027 s celkovým rozpočtom 95,5 miliardy EUR a významnou podporou pre malé a stredné podniky.²⁰ Ide najmä o začínajúce podniky, ktoré vyvíjajú a rozširujú prelomové inovácie. Program uľahčuje spoluprácu a posilňuje vplyv výskumu a inovácií na rozvoj, podporu a realizáciu politík EÚ zameraných na riešenie globálnych výziev.

Nový Sociálny klimatický fond poskytne členským štátom aj osobitné finančné prostriedky na podporu európskych občanov, ktorí sú najviac postihnutí alebo ohrození energetickou chudobou alebo chudobou v oblasti mobility. Energetická chudoba postihuje v súčasnosti v Európskej únii až 34 miliónov ľudí. Sociálny klimatický fond prinesie z nového systému obchodovania s emisiami do rozpočtu EÚ prostriedky v hodnote 72,2 miliardy EUR v bežných cenách, ktoré sú určené na obdobie 2025 – 2032.²¹ Členské štáty teda budú schopné podporovať znevýhodnené domácnosti s nízkymi a strednými príjmami, užívateľov dopravy a malých podnikateľov, ktorých sa dotkne najviac zavedenie systému obchodovania s emisnými kvótami v sektore stavebníctva a dopravy. Bude to zahŕňať podporu investícií na zvýšenie energetickej účinnosti a na účely obnovy budov.

Program InvestEU prispeje k tomuto úsiliu a poskytne EÚ rozhodujúce dlhodobé finančné prostriedky prostredníctvom mobilizácie značných súkromných a verejných prostriedkov. V nariadení o InvestEU sa stanovuje, že fond sa ako celok zameria na to, aby aspoň 30 % investícií prispelo k cieľom v oblasti klímy.²² Opatrenia udržateľného financovania vrátane nariadenia o taxonómii na klasifikáciu zelených investícií navyše

¹⁹ EURÓPSKA KOMISIA. Cohesion policy Frequently Asked Questions.

²⁰ EURÓPSKA KOMISIA. (2020) „Fit for 55“: plnenie cieľa EÚ v oblasti klímy do roku 2030 na ceste ku klimatickej neutralite.

²¹ Ibid.

²² Ibid.

prispejú k EGD tým, že podporia investície súkromného sektora do zelených a udržateľných projektov.

Hoci ide o veľkú sumu, obrovskú medzeru vo výške najmenej 2,5 bilióna EUR ešte musí financovať prevažne súkromný sektor, pre ktorý sú potrebné vhodné regulačné podmienky a stimuly na budúcu podporu investícií do zelenej ekonomiky.²³ EGD môže mať významný a úspešný vplyv na hospodárstvo EÚ, pokiaľ zostane dlhodobou politickou prioritou, najmä pokiaľ ide o klimatickú agendu na úrovni EÚ a na globálnej úrovni, a ak jej realizácia povedie k odôvodnenej zmene orientácie finančných opatrení a pridelovania finančných prostriedkov.²⁴ Navyše má byť EGD zosúladená s novou priemyselnou stratégiou pre Európu, ktorá očakáva, že sa EÚ stane svetovým lídrom v oblasti obchodného hospodárstva a čistých technológií a že dekarbonizuje energeticky náročné odvetvia.²⁵ Ekologický prechod a jeho financovanie sa však môže uskutočniť len vtedy, ak sa aktéri EÚ a štáty, ako aj občania dohodnú na znášaní nákladov a účasti na tomto procese. Posilnená solidarita pri ekologickom prechode na klimatickú neutralitu by mala byť synonymom Európskej zelenej dohody.

1.2 Akčné plány Európskej zelenej dohody

Účelom vypracovania environmentálnych akčných plánov EGD je pomôcť EÚ monitorovať a zlepšovať svoje záväzky a tiež minimalizovať nepriaznivé vplyvy na prírodu. Ide o postupnosť krokov a opatrení, ktoré je potrebné prijať, aby bola stratégia úspešná.

1.2.1 Akčný plán pre ekologický sektor

Ekologické poľnohospodárstvo, ktoré produkuje vysokokvalitné potraviny s nízkym vplyvom na životné prostredie, bude zohrávať významnú úlohu pri rozvoji udržateľného potravinového systému EÚ, ktorý je základom EGD. V rámci stratégie "Z farmy na stôl" stanovila EK cieľ využiť do roku 2030 aspoň 25 % poľnohospodárskej pôdy EÚ na ekologické poľnohospodárstvo a tiež podporiť rast ekologickej akvakultúry.²⁶ Plán pre ekologický sektor stavia na úspechoch akčného plánu na roky 2014 – 2020 a zohľadňuje výsledok verejnej konzultácie o organických látkach, ktorá sa konala od

²³ BRÜHL, Volker. (2021) Green Finance in Europe—Strategy, Regulation and Instruments.

²⁴ WOLF, Sarah, et al. (2021) The European Green Deal—More Than Climate Neutrality.

²⁵ EURÓPSKA KOMISIA. Európska priemyselná stratégia.

²⁶ CLAEYS, Grégory, et al. (2019) How to make the European Green Deal work.

septembra do novembra 2020.²⁷ Akčný plán je rozdelený do troch vzájomne prepojených osí, ktoré odrážajú štruktúru potravinového dodávateľského reťazca a ciele udržateľnosti EGD.

Os 1 predstavuje stimuláciu dopytu a zabezpečenie dôvery spotrebiteľov.²⁸ Občania EÚ čoraz viac oceňujú ekologické produkty. Na základe prieskumu Eurobarometra o poľnohospodárstve EÚ a SPP z roku 2020 sa občania domnievajú, že výrobky ekologickej poľnohospodárskej výroby s väčšou pravdepodobnosťou spĺňajú osobitné pravidlá týkajúce sa pesticídov, hnojív a antibiotík, sú šetrnejšie k životnému prostrediu a vyrábajú sa s väčším zreteľom na dobré životné podmienky zvierat. Podľa prieskumu až 56 % občanov pozná ekologické logo, v porovnaní s 27 % v roku 2017. Navyše sa maloobchodné tržby za ekologické produkty za posledných 10 rokov zvýšili o viac ako 128 %, z približne 18 miliárd EUR v roku 2009 na 41 miliárd EUR v roku 2019.²⁹ Zvýšenie spotreby ekologických výrobkov a posilnenie dôvery spotrebiteľov sú základnými ukazovateľmi pre poľnohospodárov, aby prešli na ekologické poľnohospodárstvo.

Os 2 zahŕňa stimuláciu zmien a posilnenie celého hodnotového reťazca. Na zvýšenie podielu pôdy využívanej v ekologickom poľnohospodárstve je potrebný ďalší rozvoj vo všetkých fázach dodávateľského reťazca. Rozloha ekologického poľnohospodárstva sa za posledných 10 rokov zvýšila takmer o 66 % z 8,3 milióna hektárov v roku 2010 na 13,8 milióna hektárov v roku 2019. V súčasnosti predstavuje 8,5 % celkovej „využívanej poľnohospodárskej plochy“ EÚ.³⁰ Akčný plán sa zameriava na ďalší pokrok vo výrobe a spracovaní: podporuje konverziu, investície a výmenu osvedčených postupov.

Os 3 sa zameriava na ekologické poľnohospodárstvo. Ekologicky obhospodarovaná pôda má približne o 30 % vyššiu biodiverzitu ako konvenčne obhospodarovaná pôda. Ekologickí poľnohospodári nesmú používať chemické pesticídy a syntetické hnojivá. Okrem toho je zakázané používať GMO a ionizujúce žiarenie a prísne obmedzené je aj

²⁷ EURÓPSKA KOMISIA. Organic action plan.

²⁸ Ibid.

²⁹ EURÓPSKA KOMISIA. Verejná mienka o spoločnej poľnohospodárskej politike.

³⁰ EURÓPSKA KOMISIA. Organic action plan.

používanie antibiotík.³¹ EK bude ďalej zlepšovať príspevok ekologického sektora k udržateľnosti a environmentálnym výzvam prostredníctvom rôznych opatrení.

1.2.2 Akčný plán nulového znečistenia

Európska komisia prijala akčný plán na dosiahnutie nulového znečistenia ovzdušia, vody a pôdy. Stanovuje víziu do roku 2050, že sa na svete zníži znečistenie na úroveň, ktorá nebude škodlivá pre ľudské zdravie a prírodné ekosystémy, ako aj kroky, ako tento zámer splniť.³² Plán spája všetky príslušné politiky EÚ na riešenie a prevenciu znečistenia s osobitným dôrazom na to, ako používať digitálne riešenia na boj so znečistením. Podľa správy EEA o zdraví a životnom prostredí sa v EÚ každoročne viac ako 400 000 predčasných úmrtí (vrátane rakoviny) pripisuje znečisteniu okolitého ovzdušia.³³ EÚ sa usiluje znížiť toto nelichotivé číslo. Preto sa predpokladajú revízie príslušných právnych predpisov EÚ.

S cieľom nasmerovať EÚ k cieľu zdravej planéty pre zdravých ľudí do roku 2050 sa v akčnom pláne stanovujú kľúčové ciele na rok 2030 znížiť znečistenie pri zdroji v porovnaní so súčasnou situáciou. Cieľmi sú:

- zlepšenie kvality ovzdušia s úmyslom znížiť počet predčasných úmrtí spôsobených znečistením ovzdušia o 55 %;
- zlepšenie kvality vody znížením množstva odpadu, plastového odpadu v mori o 50 % a plastov uvoľňovaných do životného prostredia o 30 %;
- zlepšenie kvality pôdy znížením používania chemických pesticídov o 50 %;
- zníženie počtu ekosystémov EÚ, ktorých znečistenie ovzdušia ohrozuje biodiverzitu, o 25 %;
- výrazne zníženie tvorby zvyškového komunálneho odpadu o 50 %.³⁴

Spolu s chemickou stratégiou pre udržateľnosť prijatou minulý rok akčný plán premieňa ambíciu EÚ na nulové znečistenie životného prostredia bez toxických látok do praxe.³⁵ Ide ruka v ruku s cieľmi EÚ v oblasti klimateckej neutrality a stavia na iniciatívach

³¹ EURÓPSKA KOMISIA. Organic action plan.

³² EURÓPSKA KOMISIA. (2021) European Green Deal.

³³ EUROPEAN ENVIRONMENT AGENCY. (2021) EU achieves 20-20-20 climate targets, 55 % emissions cut by 2030 reachable with more efforts and policies.

³⁴ ENVIRO PORTÁL. (2021) Exekutíva EÚ má akčný plán na nulové znečisťovanie ovzdušia, vody a pôdy.

³⁵ EURÓPSKA KOMISIA. Organic action plan.

v oblastiach energetiky, priemyslu, mobility, potravín, obehového hospodárstva a poľnohospodárstva.

1.3 Nástroje európskej zelenej dohody

Aby sa splnili skôr uvedené ciele, v rámci EGD sa zaviedlo niekoľko nových nástrojov a reforiem na podporu zníženia emisií. Normy a reformy sú nákladovo efektívne a majú minimálny dopad na ekonomický rast. V tejto časti práce sa zameriavame na tie nástroje, ktoré súvisia s naším rozsahom pôsobnosti, teda s jasnou väzbou na zníženie emisií alebo umožnenie tohto zníženia.

1.3.1 Európsky právny predpis v oblasti klímy

Európskym zákonom o klíme sa legislatívne zakotvuje cieľ stanovený v Európskej zelenej dohode, aby sa európske hospodárstvo a spoločnosť stali do roku 2050 klimaticky neutrálnymi. V zákone sa stanovuje aj priebežný cieľ znížiť čisté emisie skleníkových plynov do roku 2030 aspoň o 55 % v porovnaní s úrovňami z roku 1990. Cieľom zákona je zabezpečiť, aby všetky politiky EÚ prispeli k dosiahnutiu tohto účelu a aby všetky odvetvia hospodárstva a spoločnosti zohrali svoju úlohu.³⁶ Inštitúcie EÚ a členské štáty sú povinné prijať potrebné opatrenia na úrovni EÚ a na vnútroštátnej úrovni na splnenie tohto cieľa, pričom zohľadňujú význam podpory spravodlivosti a solidarity medzi členskými štátmi. Medzi priority tejto legislatívy patria:

- dlhodobé smerovanie na dosiahnutie cieľa klimatickej neutrality do roku 2050 prostredníctvom všetkých politík, a to sociálne spravodlivým a nákladovo efektívnym spôsobom;
- stanovenie ambicióznejšieho cieľa EÚ do roku 2030, aby sa Európa vydala na zodpovednú cestu k dosiahnutiu klimatickej neutrality do roku 2050;
- vytvorenie systému na monitorovanie pokroku a v prípade potreby prijatie ďalších opatrení;
- zabezpečenie predvídateľnosti pre investorov a iné hospodárske subjekty;
- zabezpečenie nezvratnosti prechodu na klimatickú neutralitu.³⁷

³⁶ EUROPSKA KOMISIA. (2021) The European Climate Law.

³⁷ Ibid.

Klimatický zákon obsahuje opatrenia na monitorovanie pokroku a príslušnú úpravu opatrení na základe existujúcich mechanizmov, ako je proces riadenia národných energetických a klimatických plánov členských štátov, pravidelné správy Európskej environmentálnej agentúry a najnovšie vedecké poznatky o zmene klímy a jej vplyve. Pokrok sa bude prehodnocovať každých päť rokov v súlade s globálnym hodnotením podľa Parížskej dohody.

1.3.2 *Balík Fit for 55*

Európska komisia predstavila legislatívny balík „Fit for 55“, ktorý má členským štátom dopomôcť zmierniť emisie skleníkových plynov do roku 2030 o 55 % oproti roku 1990. Úmyslom navrhovaného balíka je zosúladiť právne predpisy EÚ v oblasti klímy, energetiky a dopravy s cieľmi dohodnutými v Európskom zákone o klíme, čím sa klimatické ciele premietnu do konkrétnych opatrení. Je to významný okamih pre EGD a úsilie EÚ o vedúcu úlohu v globálnej diplomacii v oblasti klímy.³⁸ Tento balík obsahuje návrhy, ktorými sa menia a dopĺňajú existujúce smernice alebo nariadenia, ako aj úplne nové legislatívne návrhy a politické iniciatívy, ktorými sa revidujú právne predpisy v oblasti klímy a energetiky.

Medzi tieto návrhy patrí napríklad revízia systému EÚ na obchodovanie s emisiami, prepracovanie smernice o energetickej efektívnosti, mechanizmus kompenzácie emisií uhlíka na hraniciach a iné.³⁹ V rámci balíka Fit for 55 EK navrhla revíziu pravidiel týkajúcich sa emisií CO₂ pre automobily a dodávky. Návrhom sa zavádzajú prísnejšie ciele zníženia emisií pre celú EÚ do roku 2030 a stanovuje sa nový cieľ, ktorým je zníženie o 100 % do roku 2035. V praxi to znamená, že od roku 2035 už nebude možné uvádzať na trh v EÚ automobily alebo dodávky so spaľovacím motorom.⁴⁰ Osobné automobily a dodávky sú spoločne zodpovedné za približne 15 % celkových emisií CO₂ v EÚ.⁴¹ Príspevok týchto odvetví je preto rozhodujúci pre dosiahnutie celkových cieľov EÚ v oblasti znižovania emisií. EÚ sa snaží stimulovať inovácie v oblasti technológií s nulovými emisiami, čím posilňuje vedúce postavenie technológií a konkurencieschopnosť hodnotového reťazca automobilového priemyslu EÚ a zvyšuje zamestnanosť.

³⁸ CLIMATE-KIC. EU's "Fit for 55" to spur policy innovation for climate action.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ EUROPSKA RADA. (2021) Balík Fit for 55.

⁴¹ CLIMATE-KIC. EU's "Fit for 55" to spur policy innovation for climate action.

Fit for 55 sa okrem iného zaoberá udržateľnými leteckými palivami, ekologickejšími palivami v lodnej doprave a sociálnym klimatickým fondom.⁴² Cieľom návrhu Sociálneho klimatického fondu je riešiť sociálne a distribučné vplyvy navrhovaného nového systému obchodovania s emisiami pre budovy a cestnú dopravu.

Legislatívne návrhy sú podložené analýzou posúdenia vplyvu, ktorá zohľadňuje vzájomné prepojenia v rámci celého balíka. Z analýzy vyplýva, že prílišné spoliehanie sa na posilnené regulačné politiky by viedlo k zbytočne vysokému hospodárskemu zaťaženiu, zatiaľ čo samotné stanovenie cien uhlíka by neodstránilo pretrvávajúce zlyhania trhu a netrhové prekážky. Zvolená kombinácia politík preto predstavuje starostlivú rovnováhu medzi cenotvorbou, cieľmi, normami a podpornými opatreniami.⁴³ Revidované klimatické ciele do roku 2030, ako sú navrhnuté v balíku Fit for 55, budú mať neprimeraný vplyv na podniky a ľudí v celej Európe. Preto musíme zabezpečiť, aby tento balík bol dôležitým odrazovým mostíkom, a nie prekážkou na ceste k európskemu hospodárstvu s nulovou čistou bilanciou do roku 2050.

1.3.3 Európska priemyselná stratégia

Európska komisia 10. marca 2020 položila základy priemyselnej stratégie, ktorá by mala podporiť dvojakú transformáciu na zelené a digitálne hospodárstvo, zvýšiť konkurencieschopnosť priemyslu EÚ na celosvetovej úrovni a posilniť otvorenú strategickú autonómiu Európy. Deň po tom, ako bola prezentovaná nová priemyselná stratégia, Svetová zdravotnícka organizácia vyhlásila Covid-19 za pandémiu.⁴⁴ Kríza spôsobená pandémiou jednoznačne ovplyvnila hospodárstvo EÚ. Prijatím priemyselnej stratégie EK uznáva, že hoci ceny uhlíka pomáhajú vytlačiť z trhu znečisťujúce technológie, je potrebné podporovať aj čisté technológie. Stratégia predpokladá revíziu pravidiel hospodárskej súťaže EÚ s osobitným dôrazom na štáty.

Priemyselnou stratégiou EK tiež pracuje na nových opatreniach týkajúcich sa ochrany nášho duševného vlastníctva a nášho prístupu k rozhodujúcim surovinám.⁴⁵ Medzi priority stanovené pre európskych aktérov patria: modernizácia a dekarbonizácia energeticky náročných odvetví, podpora udržateľných a inteligentných podnikov a

⁴² CLIMATE-KIC. EU's "Fit for 55" to spur policy innovation for climate action.

⁴³ MINISTERSTVO ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. (2021) Oznámenie Komisie: „Fit for 55.“

⁴⁴ EURÓPSKA KOMISIA. Európska priemyselná stratégia.

⁴⁵ RENDA, Andrea. (2021) The EU Industrial Strategy: Towards a Post-Growth Agenda?

zabezpečenie dostatočných a stálych dodávok nízko uhlíkovej energie za konkurencieschopné ceny.⁴⁶ Na úrovni EÚ sa často spomína aj nástroj na dosahovanie týchto cieľov, ktorým je vytváranie priemyselných aliancií.⁴⁷ Mohli by byť užitočným nástrojom na urýchlenie činností, ktoré by sa inak neuskutočnili, a miestom, ktoré by pomohlo prilákať súkromných investorov na diskusiu o nových obchodných partnerstvách a modeloch spôsobom, ktorý je otvorený, transparentný a plne v súlade s pravidlami hospodárskej súťaže a ktorý má potenciál vytvoriť pracovné miesta s vysokou pridanou hodnotou.

1.3.4 Mechanizmus kompenzácie uhlíka na hraniciach

Cieľom navrhovaného mechanizmu je zmierniť riziko tzv. úniku uhlíka. Vtedy priemyselné odvetvia presúvajú svoju produkciu do krajín, kde za výrobu emisií CO₂ nemusia platiť. V súčasnosti sa tento problém rieši poskytovaním bezplatných uhlíkových kvót. CBAM je náhradou bezplatných kvót ETS, ktoré sa v prítomnosti poskytujú producentom z EÚ, u ktorých sa predpokladá, že majú vysoké riziko úniku uhlíka. Bezplatné kvóty budú postupne vyradované v rokoch 2026 až 2035.⁴⁸ Predpokladá sa, že táto metodika zabráni tomu, aby sa ceny uhlíka zvyšovali. Zároveň je dôležité prinútiť mimoeurópske štáty, aby zaviedli vyššie environmentálne štandardy a penalizovali emisie skleníkových plynov rovnako, ako to robia európske krajiny. CBAM sa snaží vyriešiť problém úniku uhlíka a voľného nakladania s emisiami pridaním cla na dovoz elektriny, cementu, hliníka, hnojív a výrobkov zo železa a ocele do EÚ v závislosti od emisného obsahu produkcie a rozdielu medzi cenou v EÚ ETS a cenou uhlíka zaplatenou v krajine výroby.

Tarifa by mala vyrovnávať cenu uhlíka, ktorú platia dovozcovia, na cenu ktorú platia domáci výrobcovia, pričom sa zohľadňuje cena uhlíka, ktorú platí dovozca v mieste výroby. CBAM bude zavedený v roku 2026 po trojročnom prechodnom období, ktoré je charakteristické iba zberom údajov.⁴⁹ Mechanizmus bude tiež poskytovať vývozné zľavy pre domácich výrobcov, čo im umožní stať sa konkurencieschopnými na medzinárodných trhoch.

⁴⁶ EURÓPSKA KOMISIA. Európska priemyselná stratégia.

⁴⁷ RENDA, Andrea. (2021) The EU Industrial Strategy: Towards a Post-Growth Agenda?

⁴⁸ KOESTER, Stefan; HART, David M.; SLY, Grace. (2021) Unworkable Solution: Carbon Border Adjustment Mechanisms and Global Climate Innovation.

⁴⁹ Ibid.

1.3.5 *Stratégia renovačnej vlny*

Hoci sú európske budovy jedinečné a odrážajú kultúru nášho kontinentu, mnohé z nich sú zároveň staré a najmä nehospodárne. Vyše 220 miliónov stavieb, teda približne 85% fondu budov, pochádza pred roka 2001 a väčšina z nich bude stáť ešte aj v roku 2050. Nie sú pripravené na prebiehajúce a budúce zmeny klímy, ako sú rastúce teploty a extrémne výkyvy počasia. Budovám možno pripísať približne 40 % celkovej spotreby energie v EÚ a 36% emisií skleníkových plynov z energie.⁵⁰ Cieľom Európskej komisie je v nasledujúcich desiatich rokoch aspoň zdvojnásobiť mieru obnovy budov v krajinách EÚ, ako aj zabezpečiť, aby obnovy viedli k energeticky a zdrojovo efektívnejším budovám.

Renovácie prispievajú k vyššej kvalite života ľudí a tiež pomôžu znížiť emisie skleníkových plynov v EÚ. Okrem toho určite zdokonalia opätovné použitie a recykláciu materiálov. Do roku 2030 je úmyslom vytvoriť približne 160 000 nových zelenších pracovných miest v stavebníctve a zrekonštruovať približne 35 miliónov budov. V súčasnosti len 1% budov prechádza každoročne energeticky efektívnou renováciou. V súčasnosti len 1% budov prechádza každoročne energeticky efektívnou renováciou.⁵¹

1.3.6 *Ďalšie nástroje*

Európska komisia oznámila aj ďalšie nástroje, okrem skôr spomenutých. Tieto prostriedky sú rovnako veľmi dôležité pri boji na zmiernenie klimatickej zmeny. Ďalšími nástrojmi sú:

- Stratégia pre udržateľnú a inteligentnú mobilitu
- Stratégia udržateľného financovania
- Revízia smernice o zdaňovaní energie
- Revízia metánovej stratégie
- Revízia lepšej právnej regulácie

⁵⁰ EURÓPSKA KOMISIA. (2020) Otázky a odpovede o vlne obnovy.

⁵¹ Ibid.

2 Možné politické a ekonomické reakcie na krízu vyvolanú pandémiou Covid-19

Kríza vyvolaná koronavírusom už odhalila mnohé nedostatky súčasného trhovo orientovaného hospodárstva. Hoci svetová ekonomika produkuje viac ako kedykoľvek predtým, nedokáže sa postarať o všetkých ľudí na zemi, ani o planétu, ktorá čelí klimatickej zmene. Podľa štúdií až 1,5 miliardy ľudí na svete žije len z 1 dolára na deň. Z toho viac ako 820 miliónov ľudí trpí podvýživou.⁵² Za túto bezvýchodiskovú situáciu môžu najmä občianske vojny, vysoká miera korupcie a nedostatočne rozvinutá zdravotná starostlivosť. Ekosystémy sa zhoršujú a skleníkové plyny naďalej rastú, čo vedie k zmene klímy, ktorá v konečnom dôsledku spôsobuje zvyšovanie hladiny morí.

Z iných výskumov vyplýva, že približne 150 miliónov ľudí v súčasnosti žije na pevnine, ktorá bude do roku 2050 pod hranicou prílivu. Alarmujúcou skutočnosťou je, že podľa týchto zistení by napríklad Vietnam a ďalšie územia mohli úplne zmiznúť. Pandémia Covid-19 navyše spôsobila celosvetový sociálny a ekonomický rozvrat. Rýchlo rastúca literatúra o koronavírusu skúma mnohé dimenzie jeho spoločenských, ekonomických a environmentálnych dopadov. Čoraz viac sa diskutuje o dôsledkoch pandémie na globálnu biodiverzitu a snahy o jej zachovanie. Hoci pandémia koronavírusu nemala veľa svetlých stránok, jednou z nich bolo, že sa tempo moderného života spomalilo, čo prinieslo krátkodobé výhody pre biodiverzitu.⁵³ Ako je menšie znečistenie v dôsledku zníženej ľudskej činnosti a nútené odstávky, vďaka ktorým si ľudia začali viac uvedomovať ekosystémy okolo nich. Dá sa konštatovať, že táto neľahká situácia prebudila záujem verejnosti o stav prírody.

Pandémia má aj krátkodobé negatívne stránky pre biodiverzitu a ochranu v súvislosti s globálnou hospodárskou recesiou, ktorú vyvolala. Po prvé, existenčné krízy v rozvojových krajinách zvýšili konzumné využitie voľne žijúcich druhov, keďže ľudia hľadajú jedlo alebo predajné komodity.⁵⁴ Využívanie prírodných zdrojov je často jedinou možnosťou pre chudobných. A navyše voľne žijúce zvieratá, ryby a lesné stromy nikto nevlastní. Hoci príroda môže zohrávať dôležitú úlohu ako záchranná sieť pre blahobyt v

⁵² OECD. (2020) Biodiversity and the economic response to COVID-19: Ensuring a green and resilient recovery.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ PAXTON, M. (2020) The coronavirus threat to wildlife tourism and conservation.

ťažkých časoch aj zavedené systémy udržateľného využívania riadené komunitou pod takým tlakom riskujú zlyhanie.

Po druhé, ekonomický rozvrat znížil finančný a ľudský kapitál ochranárskych organizácií. Problémy zahŕňajú stratu príjmu na ochranu prírody, ktorá pochádza priamo alebo nepriamo od podnikov založených na voľne žijúcich živočíchoch, ako je napríklad cestovný ruch.⁵⁵ Celkovo tieto negatívne vplyvy môžu prevážiť okamžité prínosy pre biodiverzitu v čase pandémie Covid-19. Okrem krátkodobých dopadov pandémie rastie diskusia o podobe medzinárodných a národných politík pre svet po pandémii Covid-19. Roy opisuje pandémiu ako „portál medzi jedným a druhým svetom“.⁵⁶ Vlády a medzinárodné inštitúcie sa teraz snažia nájsť cestu von z globálnej recesie vyvolanej pandémiou. Aj keď je nemalá časť sektora ochrany prírody uprostred krízy zapletená do boja o prežitie, je naliehavé pozerieť sa do budúcnosti a zvážiť dôsledky rôznych hospodárskych scenárov ochrany po pandémii.

V tejto časti práce uvažujeme o štyroch alternatívnych budúcich politických a ekonomických reakciách na krízu. Scenáre sme identifikovali na základe možností, ktorým sa pred a počas krízy Covid-19 venovala široká pozornosť v politických, mediálnych a akademických diskusiách, a pomenovali sme ich podľa ich hlavných cieľov. Sú to: (1) obnova predchádzajúceho hospodárstva, (2) odstránenie prekážok hospodárskeho rastu, (3) zelená obnova a (4) transformačná ekonomická rekonštrukcia. Každá z týchto možných politík nesie inú škálu príležitostí a rizík.

2.1 Obnova predchádzajúceho hospodárstva

Prvým scenárom je pokus o obnovenie predchádzajúcich foriem a úrovni ekonomickej aktivity. Jednalo by sa o návrat k niečomu, čo sa podobá bežnému chodu ekonomiky. Pravdepodobne bude najpríťažlivejšou voľbou pre politikov, podniky a verejnosť, pretože si vyžaduje najmenšie reformy alebo narušenie existujúcich inštitúcií, právnych systémov a spôsobu života. Tento scenár má niekoľko okamžitých výhod. Jednoznačne by uľahčil obnovenie predchádzajúcich zdrojov financovania. Napríklad pred pandémiou sa medzinárodné organizácie na ochranu prírody spoliehali na daňové príjmy, financovanie zo strany podnikov a dary od jednotlivcov s veľkým finančným majetkom.

⁵⁵ GARDNER, Charlie. (2020) Nature's comeback? No, the coronavirus pandemic threatens the world's wildlife.

⁵⁶ ROY, Arundhati. (2020) The pandemic is a portal.

Dnes, vzhľadom na epidemiologickú situáciu, to tak nie je a mnohé spoločnosti nemajú dostatok finančných prostriedkov ani na svoje bežné výdavky. Návrat k bežnej činnosti by umožnil obnovenie týchto aktivít, čo by umožnilo ochranárskym organizáciám prežiť, naďalej zamestnávať svojich zamestnancov a realizovať svoje existujúce pracovné programy.

Zastavenie medzinárodných letov a blokovanie rezervovaných a potenciálnych turistov prinieslo krízu mnohým podnikom v oblasti cestovného ruchu a tým, ktorí sú závislí od ich príjmov. Turizmus a cestovný ruch patria medzi najviac postihnuté sektory s veľkým poklesom medzinárodného dopytu kvôli globálnym cestovným obmedzeniam. Mnoho hraníc bolo úplne uzavretých, aby sa zabránilo voľnému šíreniu koronavírusu.⁵⁷ Tempo obnovy bolo pomalé a nerovnomerné v jednotlivých regiónoch sveta kvôli rôznym stupňom obmedzení mobility, zaočkovanosti a dôvere cestovateľov.

Cestovný ruch tvorí až 10,3 % celosvetového HDP, čo je viac ako poľnohospodárstvo. Len v roku 2019 vytvoril každé štvrté nové pracovné miesto. Návrat na úroveň z roku 2019 by podľa UNWTO mohol trvať nasledujúce 2 až 4 roky.⁵⁸ Na druhej strane, ekonomický model pred pandémiou Covid-19 bol v globálnom meradle hlboko neudržateľný. Odstavenie ekonomiky prinieslo pokles emisií CO₂. Global Footprint Network umiestnil deň prekročenia kapacity Zeme v roku 2020 na 22. augusta, o tri týždne neskôr ako v roku 2019.⁵⁹ Avšak súčasné modely ekonomického rastu sú kľúčovou hnacou silou straty biodiverzity a vyčerpania zdrojov. Pre ochranárov preto existujú pádne dôvody na obavy z návratu k starým spôsobom a taktiež označili tento moment za príležitosť vydat' sa inou cestou.

2.2 Odstránenie prekážok hospodárskeho rastu

Po skončení obmedzení na spomalenie šírenia pandémie sa vlády budú snažiť reštartovať svoje ekonomiky, aby pokryli deficit verejných financií. Vlády vynakladajú oveľa viac prostriedkov, ako pôvodne predpokladali, keďže ich výdavky a deficity v boji proti vírusu prudko stúpajú. V dôsledku toho môžu prekonať obnovenie predchádzajúcej ekonomiky (popísané vyššie) odstránením všetkých prekážok hospodárskeho rastu.

⁵⁷ QRIUS. (2021) Degrowth: Do we need to abandon economic growth to save the planet?

⁵⁸ UNWTO. (2022) Tourism grows 4% in 2021 but remains far below pre-pandemic levels.

⁵⁹ HABERL, Helmut, et al. (2020) A systematic review of the evidence on decoupling of GDP, resource use and GHG emissions, part II: synthesizing the insights.

Po ekonomickej kríze v rokoch 2008- 2009 mnohé vlády selektívne odstránili environmentálne predpisy, aby zvýšili návratnosť súkromných investícií a podporili rast a zamestnanosť v krajinách.⁶⁰ V súvislosti s ešte väčšou celosvetovou recesiou spôsobenou pandémiou budú vlády pravdepodobne pociťovať podobné snahy podniknúť akékoľvek kroky potrebné na maximalizáciu hospodárskeho rastu. To by mohlo zahŕňať záchranu znečisťujúcich odvetví, ako je letectvo, uvoľnenie environmentálnych noriem a otvorenie prírodných zdrojov na ťažbu.

V skutočnosti by sa na zaplatenie dlhu spôsobeného Covid-19 minuli prírodné kapitálové rezervy. Niekoľko krajín už od začiatku krízy povolilo nové ťažobné oprávnenia v chránených oblastiach. Medzi tieto krajiny patria napr. Ekvádor a India. Navyše masmédiá informujú o prebiehajúcom alebo plánovanom zrušení environmentálnych predpisov v krajinách s vysokou biodiverzitou, ako sú Brazília a USA.⁶¹ Maximalizácia hospodárskeho rastu by mala určité výhody pre niektorých aktérov ochrany prírody. Vládam, filantropom a občanom by to umožnilo začať prispievať do sektora ochrany prírody, investovať doň a nakupovať od neho rýchlejšie ako v našich alternatívnych scenároch. Mohlo by to tiež ponúknuť krátkodobú záchrannú sociálnu sieť pre chudobných, ak by znížená regulácia životného prostredia umožnila väčšie využívanie prírodných zdrojov. Hoci takéto výhody by boli len krátkodobé a neudržateľné.

Bohužiaľ, akékoľvek takéto ekonomické výhody by boli na úkor biodiverzity. Maximalizácia rastu by v skutočnosti znamenala zrýchlenú stratu biodiverzity a ďalšiu modifikáciu prírody na vytváranie zisku. Preto je potrebné aby sa krajiny snažili zabrániť prílišnému odlesňovaniu, nadmernému poľovaniu, rybolovu a znečisťovaniu našej planéty.⁶² Teoreticky by však zvýšenie efektívnosti využívania zdrojov mohlo umožniť hospodársky rast a zároveň znížiť vplyvy na životné prostredie a biodiverzitu. Túto možnosť môžeme označiť ako relatívne oddelenie. Znamená to, že HDP by rástlo rýchlejšie ako využívanie zdrojov.

Pokiaľ ide o emisie CO₂ , na globálnej úrovni sa v období rokov 1960 – 2018 pozoruje stabilný nárast. Analýza 189 krajín za obdobie 1961 – 2010 zistila, že 1 % nárast HDP bol spojený s 0,5 – 0,8 % nárastom emisií CO₂. V období rokov 2006 – 2016 mali Spojené štáty a EÚ v absolútnom vyjadrení klesajúce emisie napriek pokračujúcemu

⁶⁰ APOSTOLOPOULOU, Evangelia; ADAMS, William M. (2015) Neoliberal capitalism and conservation in the post-crisis era: The dialectics of “green” and “un-green” grabbing in Greece and the UK.

⁶¹ HOLDEN, Emily. (2020) Trump dismantles environmental protections under cover of coronavirus.

⁶² OTERO, Iago, et al. (2020) Biodiversity policy beyond economic growth.

hospodárskemu rastu, a to z územného hľadiska aj z hľadiska spotreby.⁶³ Tieto výsledky naznačujú, že by mohlo byť možné absolútne oddelenie, aj keď tieto poklesy sú oveľa pomalšie ako tie, ktoré sú potrebné na splnenie parížskeho cieľa.

2.3 Zelená obnova

Politika smerom k zelenému hospodárstvu predpokladá rast globálnych príjmov a zamestnanosti poháňaný verejnými aj súkromnými cestami. V tejto vízii by zelené hospodárstvo mohlo priniesť zlepšenie ľudského blahobytu a sociálnej spravodlivosti a zároveň výrazne znížiť environmentálne riziká a ekologické nedostatky. Ochrancovia prírody dúfajú, že cieľom hospodárskej obnovy by malo byť dosiahnutie rovnakej úrovne hospodárskej činnosti ako pred pandémiou, so všetkými jej možnosťami, pokiaľ ide o vytváranie bohatstva a zmierňovanie chudoby, ale na základe technológií s radikálne zníženými vplyvmi na životné prostredie.⁶⁴ Táto myšlienka ekologickej obnovy má určitú politickú podporu. Zároveň však tento posun vpred znamená ekonomiku, ktorá je stále trhovo orientovaná, ale ekologickejšia, kde sa rast, trhy a korporácie menia na spojencov ochrany prírody a kde sa ochrana a využívanie biodiverzity stáva prostriedkom ekologického hospodárskeho rozvoja.

V rámci tejto perspektívy je myšlienka tzv. zeleného rastu dominantnou politickou reakciou, ktorú na riešenie environmentálnych kríz presadzujú okrem iného EÚ, OSN, OECD a Svetová banka. Základným predpokladom je, že pokračujúci rast je zlučiteľný s ochranou prírody. Súvisiaci pojem zelenej obnovy sa presadil po recesii v roku 2008 a teraz je súčasťou diskusií o oživení hospodárstva po Covid-19.⁶⁵ Súčasná pandémia vyvoláva zrejme najhorší hospodársky pokles od druhej svetovej vojny, čo si vyžaduje, aby vlády navrhovali rozsiahle plány obnovy na prekonanie tejto krízy. Dôležité napokon bude, či tieto plány obnovy budú krajiny naozaj dodržiavať. Medzi ciele EGD patrí práve zvýšenie efektívneho využívania zdrojov prechodom na obehové hospodárstvo, obnova biodiverzity a zníženie znečistenia.

Ekologická obnova má zásadný význam pre dosiahnutie výrazného pokroku pri plnení stanovených klimatických cieľov. Okrem toho by ekologická obnova mala uľahčiť

⁶³ BURKE, Paul J.; SHAHIDUZZAMAN, Md; STERN, David I. (2015) Carbon dioxide emissions in the short run: The rate and sources of economic growth matter.

⁶⁴ LAHCEN, B., et al. (2020) Green recovery policies for the COVID-19 crisis: modelling the Impact on the economy and greenhouse gas emissions.

⁶⁵ Ibid

vytváranie nových pracovných miest, pričom niektoré argumenty hovoria o tom, že celkový počet pracovných miest by bol vyšší v prípade ekologickej obnovy v porovnaní s obnovením predchádzajúceho hospodárstva.⁶⁶ Investície do inovácií a rekvalifikačných programov majú dlho dobejšiu perspektívu tým, že pomáhajú zamestnancom a priemyslu stať sa odolnejšími voči budúcnosti.

Pandémia zvýšila mieru evidovanej nezamestnanosti v SR. Tesne pred vypuknutím pandémie vo februári roka 2019 uvádzali štatistiky Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny SR mieru nezamestnanosti na úrovni 5,05 %, čomu zodpovedalo necelých 139.000 nezamestnaných schopných nastúpiť do práce ihneď. V marci 2021 bol ich počet už vyšší ako 218.000, čomu zodpovedala miera evidovanej nezamestnanosti na úrovni 7,98 %.⁶⁷ Vytváranie nových „zelených“ pracovných miest by mohlo byť dlhodobým riešením tohto problému. Napríklad fond NextGeneration sľubuje nové príležitosti a pracovné miesta v Európe s ohľadom na životné prostredie. Strata zamestnania postihla najmä mladých ľudí, z ktorých mnohí pracujú v ťažko zasiahnutých odvetviach, ako je gastronómia a cestovný ruch. Preto je cieľom tohto fondu pomáhať mládeži v Európe postaviť sa na nohy.

Zatiaľ čo autori ako Maxim a Zander tvrdia, že ekologická obnova by prispela k zvyšovaniu HDP,⁶⁸ naopak autori Falcone a Sica vyzývajú na prechod k hospodárstvu blahobytu prostredníctvom vypustenia HDP ako rozhodovacieho ukazovateľa.⁶⁹ Nie je jasné, či by ekologická obnova zvýšila finančnú výkonnosť oddelením hospodárskej činnosti od jej ekologickej stopy, alebo či by spôsobila zníženie finančnej výkonnosti.

Ekonomické odôvodnenie veľkých verejných investícií do environmentálnych technológií bude čeliť konkurencii naliehavých požiadaviek na priame sociálne stimuly zo strany ostatných sektorov.⁷⁰ Existuje riziko, že slogan ekologickej obnovy sa stane pomôckou na zamaskovanie tradičných stratégií rozsiahleho rozvoja infraštruktúry. Preto sa nám poskytuje otázka: Je zelená obnova v súčasnej situácii oxymoronom?

⁶⁶ LAHCEN, B., et al. (2020) Green recovery policies for the COVID-19 crisis: modelling the Impact on the economy and greenhouse gas emissions.

⁶⁷ INTERNETOVÝ SPRIEVODCA TRHOM PRÁCE. (2021) Zmenil sa trh práce, pribudli nezamestnaní i pracujúci z domu.

⁶⁸ MAXIM, Maruf Rahman; ZANDER, Kerstin K. (2020) Green Tax Reform in Australia in the Presence of Improved Environment-Induced Productivity Gain: Does It Offer Sustainable Recovery from a Post-COVID-19 Recession?

⁶⁹ FALCONE, Pasquale M.; SICA, Edgardo. (2020) How much does economic crisis affect sustainability transitions? A social network analysis of the Italian biofuel sector. Экономика региона.

⁷⁰ HELM, Dieter. (2020) The environmental impacts of the coronavirus.

2.4 Bezrastová ekonomika

Posledný z našich štyroch scenárov budúceho hospodárstva odráža početné výzvy na podstatnú zmenu tradičných ekonomických modelov založených na raste hospodárstva, ktoré uprednostňujú „väčšiu spotrebu“ namiesto „lepšej spotreby“.⁷¹ V priebehu posledného polstoročia existovalo mnoho alternatívnych vízií post-rastových ekonomík. V prípade bohatých priemyselných ekonomík sa o tejto myšlienke čoraz častejšie uvažuje pod označením degrowth alebo bezrastová ekonomika.

Termín degrowth bol prvýkrát vytvorený v 70. rokoch 20. storočia skupinou mysliteľov vo Francúzsku, ktorí verili, že svet sa musí vzdialiť od zaujatosti ekonomickým rastom. Bezrastová ekonomika predstavuje transformáciu spoločnosti s cieľom zabezpečiť environmentálnu spravodlivosť a dobrý život pre všetkých v rámci hraníc planéty. Hypotéza degrowth predpokladá, že trajektória sociálnej transformácie je nevyhnutná, žiaduca a možná, avšak podmienky jej realizácie si vyžadujú ďalšie štúdium.⁷² Často sa predpokladá, že degrowth predstavuje recesiю hospodárstva, opak je však pravdou, pretože dôraz pri znižovaní miery rastu sa kladie na fyzickú a nie na peňažnú veľkosť hospodárstva.

Degrowth v podstate znamená vyrábať a spotrebovať menej produktov. Predstavuje opatrenie prijaté v reakcii na skutočnosti, ako napríklad, že v prvých pätnástich rokoch tohto storočia sa objem výroby odevov zdvojnásobil, ale počet nosenia odevu pred vyhodením sa znížil až o 36%.⁷³ Kedysi to bol len okrajový návrh, no myšlienka bezrastovej ekonomiky získala vplyv, keďže narastajúci výskum odhalil nedostatok empirickej podpory tézy o oddelení, ktorú zastávajú zástancovia zeleného rastu.⁷⁴ Táto myšlienka si tiež získala v poslednom čase novú pozornosť, pretože Covid-19 nám ukázal, že rozsiahle hospodárske zmeny sa môžu uskutočniť rýchlo, ak na to existuje politická vôľa. Zástancovia transformačnej ekologicko-hospodárskej obnovy obhajujú radikálnu reorganizáciu hospodárstva vrátane:

- reforiem národných účtov (s cieľom zohľadniť environmentálne náklady rastu);
- ekologických daňových reforiem (presunutie daní z práce na zdroje a znečistenie);

⁷¹MARTÍNEZ-ALIER, Joan, et al. (2010) Sustainable de-growth: Mapping the context, criticisms and future prospects of an emergent paradigm.

⁷²QRIUS. (2021) Degrowth: Do we need to abandon economic growth to save the planet?

⁷³KALLIS, Giorgos, et al. (2018) Research on degrowth. Annual Review of Environment and Resources.

⁷⁴JACKSON, Tim; VICTOR, Peter A. (2019) Unraveling the claims for (and against) green growth.

- reforiem dotácií (z jadrových a fosílnych zdrojov na obnoviteľné zdroje);
- reforiem v oblasti financií (odpredaj fosílnych palív) a obchodu (ekologické tarify);
- skrátenia pracovného času (s cieľom stabilizovať spotrebu a bojovať proti nezamestnanosti);
- limitov na zdroje a znečistenie (na úrovni zlučiteľnej s regeneračnými a asimilačnými schopnosťami Zeme).⁷⁵

Kritika rastu je spájaná s diskusiami o ochrane biodiverzity. Ochrancovia prírody kritizujúci rast tvrdia, že na zastavenie straty biodiverzity je potrebné zmeniť svetové hospodárstvo. Keďže rast a strata biodiverzity sú prepojené prostredníctvom súboru mechanizmov vyvolaných zvýšeným využívaním zdrojov.⁷⁶ Covid-19 odhalil krehkosť rozšírených dodávateľských reťazcov práve v čas. Svet po skončení rastu ponúka alternatívnu cestu pre ochranu prírody a hospodárstvo. Tento ekonomický model založený na plánovanom znížení dopytu po energii a zdrojoch by určite zlepšil ekologické podmienky a zároveň by zabezpečil aby mal každý dostatok na to, aby sa mu žilo dobre.⁷⁷ Pre ľudí v najbohatších krajinách sveta to môže znamenať napríklad menej šoférovania a cestovania, prehodnotenie stravovania i bývanie v menších domoch.

Na druhej strane sa uvádza, že zatiaľ čo degrowth môže byť prítiažlivý pre vzdelanú strednú triedu, pre ktorú je šetrnosť voľbou, je menej pravdepodobné, že osloví ľudí z nižších príjmových sociálnych skupín, pre ktorých je šetrnosť sociálnou podmienkou.⁷⁸ Títo ľudia tvoria väčšinu obyvateľstva v rozvojových krajinách bohatých na biodiverzitu. Zvýšená produkcia potravín na globálnom Severe, ktorá by nahradila dovoz z globálneho Juhu, by navyše pravdepodobne opätovne zintenzívnila využívanie vidieckej pôdy a obmedzila súčasné možnosti ekologickej obnovy.

⁷⁵ KALLIS, Giorgos, et al. (2018) Research on degrowth. Annual Review of Environment and Resources.

⁷⁶ OTERO, Iago, et al. (2020) Biodiversity policy beyond economic growth.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ MURADIAN, Roldan. (2019) Frugality as a choice vs. frugality as a social condition. Is de-growth doomed to be a Eurocentric project?

3 Európska únia po pandémie Covid-19: zmeníme sa?

Medzinárodnému spoločenstvu bude trvať roky, ak nie desaťročia, kým zhodnotí celý rozsah Covidu-19 a jeho dôsledky pre našu spoločnosť vrátane jeho vplyvu na nerovnosti a zdravie občanov. Vnútroštátne obmedzenia a uzavretie štátnych hraníc v prvej polovici roka 2020 a neskôr viedli ku krátkodobému zlepšeniu životného prostredia v Európe. Ukázalo sa, že koncentrácie oxidu dusičitého v niektorých mestách klesli až o 60 % v porovnaní s rovnakým obdobím roku 2019.⁷⁹ Pandémia mala aj okamžitý účinok, ktorý povzbudil ľudí, aby si zvolili aktívnejšie spôsoby pohybu. Navyše zníženie ľudskej aktivity dalo biotopom možnosť obnoviť sa a druhom v nich žijúcich príležitostiť obsadiť nové oblasti. V tejto kapitole sa bližšie pozrieme na to, ako úspešná je EÚ ako celok, ako aj konkrétne krajiny v rámci jej hraníc pri dosahovaní stanovených cieľov.

EÚ zohráva kľúčovú úlohu pri podpore udržateľného rozvoja na celosvetovej úrovni. Medzinárodné spoločenstvo a situácia v globalizovanom svete sa mení prírýchlo, okrem spomínanej pandémie musíme odolávať aj ďalším geopolitickým rizikám a výzvam. Čoraz viac sa tiež zdôrazňuje, že v budúcnosti môžeme očakávať pandémie podobné a horšie ako Covid-19. Prechod na prijateľnejšie a udržateľnejšie formy spotreby nepochybne urýchlí súčasná situácia, ktorá sa vyostрила koncom februára 2022. Odkedy Rusko začalo vojenskú intervenciu na Ukrajine, lídri z celého sveta presadzujú, aby sme sa stali nezávislí od tejto krajiny, a teda aby sme nepomáhali Rusku dosahovať zisky z predaja zemného plynu a ropy.

Ruský plyn predstavuje približne 40 % celkovej spotreby v Európe. Denný import plynu z Ruska do EÚ sa v tomto roku pohybuje od 200 do 800 miliónov EUR.⁸⁰ Európska komisia pracuje na pláne postupného vyradenia ruských fosílnych palív. V prvých ambiciózných návrhoch sa uvádza zníženie dopytu po ruských fosílnych palivách o dve tretiny do konca roku 2022 a do roku 2030 by sme mohli dokonca prejsť k úplnému odpojeniu od ruských dodávok a k prechodu na poskytovanie cenovo dostupnej a udržateľnej energie.⁸¹ Problémom je, že ak by sa teraz prerušili toky ruského plynu do Európy, Európa by nemala dostatok plynu na to, aby vydržala do konca tejto zimy bez

⁷⁹ EURÓPSKA KOMISIA. (2022) REPowerEU: Joint European action for more affordable, secure and sustainable energy.

⁸⁰ EURACTIV. (2022) Europe faces struggle to escape Russian gas this year.

⁸¹ EURÓPSKA KOMISIA. (2022) REPowerEU: Joint European action for more affordable, secure and sustainable energy.

výrazného zníženia dopytu. Lídri EÚ môžu tento moment premeniť na prelomový bod pre Európu a jej realizáciu EGD. Aby EÚ vyšla z tejto situácie ako silný geopolitický aktér, bude musieť ukázať, ako účinne využiť EGD na zabezpečenie energetického systému bez fosílnych palív pre seba, ako aj pre svojich partnerov na celom svete. Urýchlenie niektorých prvkov balíka Fit for 55 je najlepšou šancou Európy, ako to dosiahnuť. Okrem iného sa nachádzame v období hospodárskej recesie, pričom inflácia naberať na obrátkach. Mnohé komodity a hotové výrobky zdražujú a spotrebitelia siahajú hlbšie do vrecka. Vyhliadky na zmiernenie inflácie v eurozóne sa stali veľmi neistými.

Celková inflácia v Európe dosiahla vo februári 2022 5,8 % a predpokladá sa, že v nasledujúcich štvrtrokoch ostane zvýšená. Po sérii mimoriadnych šokov v cenách energií a konflikte na Ukrajine sa predpovedá, že celková inflácia v základnom scenári zostane aj v najbližších mesiacoch na veľmi vysokej úrovni a potom sa bude pomaly znižovať smerom k želanému cieľu. V roku 2022 by mala v priemere dosiahnuť 5,1 %, v roku 2023 2,1 % a v roku 2024 1,9 %.⁸² Tieto odhady sa uskutočňujú v prostredí obrovskej neistoty, a preto môžu podliehať ešte výraznejším revíziám. Ostáva nám len dúfať, že konflikty sa upokoja a ceny komodít prestanú prudko rásť.

Navyše hrozí, že EGD sa stane zlou dohodou pre planétu. Za optimistickými vyhláseniami sa skrývajú problémy. EÚ je vo veľkej miere závislá na dovoze poľnohospodárskych výrobkov, viac ich dováža už len Čína. Dovoz však pochádza z krajín, v ktorých platia menej prísne environmentálne zákony ako v Európe. A obchodné dohody EÚ nevyžadujú, aby bol dovoz vyrábaný udržateľným spôsobom. EÚ podpísala mnoho dohôd týkajúcich sa takmer polovice jej dovozu plodín so Spojenými štátmi, Indonéziou, Malajziou a Mercosurom. Na stole sú zmluvy s Austráliou a Novým Zélandom.⁸³ Každá krajina definuje a presadzuje udržateľnosť inak. Mnohé z nich používajú pesticídy, herbicídy a geneticky modifikované organizmy, ktoré sú v EÚ prísne obmedzené alebo zakázané. Výsledok je taký, že členské štáty EÚ prenášajú škody na životnom prostredí do iných krajín, pričom si doma pripisujú zásluhy za ekologické politiky.

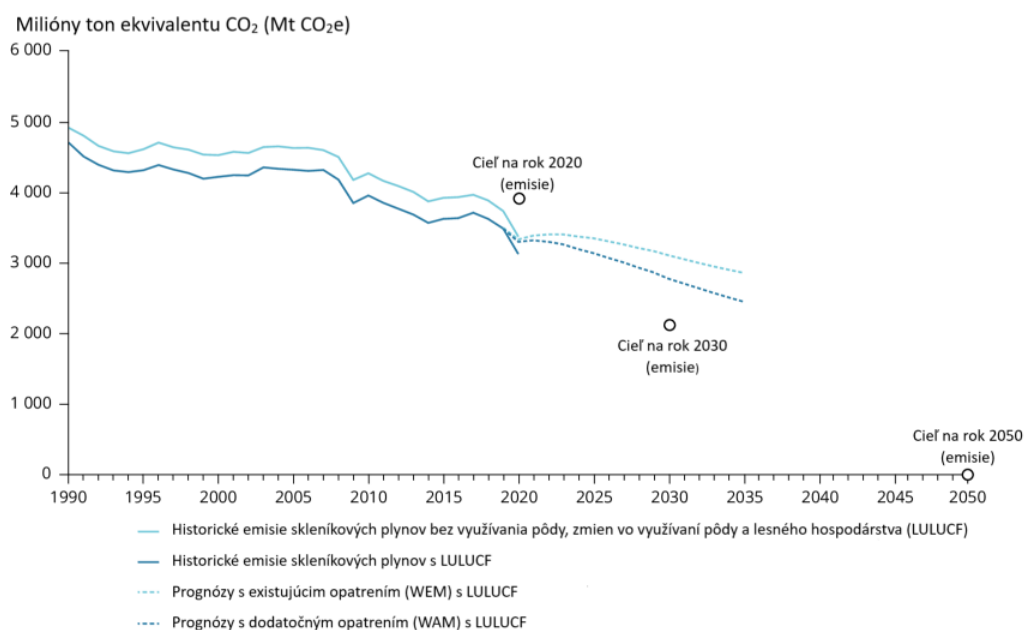
⁸² EUROPEAN CENTRAL BANK. (2022) Overview.

⁸³ FUCHS, Richard, BROWN, Calum, ROUNSEVELL, Mark. (2020) Europe's Green Deal offshores environmental damage to other nations.

3.1 Ciele v oblasti emisií skleníkových plynov

Z údajov EEA vyplýva, že emisie skleníkových plynov v EÚ sa od roku 2019 do roku 2020 znížili o 10 %. Na druhej strane spotreba ochranných a iných výrobkov na jedno použitie prispela k zvýšeniu výroby a spotreby plastov, a tým aj plastového odpadu. Žiaľ, s oživením spoločenskej a hospodárskej činnosti sa zvyšuje koncentrácia znečisťujúcich látok. V európskom meradle najnovšie prognózy naznačujú, že ak sa nezavedú ďalšie opatrenia, emisie skleníkových plynov by sa mohli odraziť na úroveň pred pandémie. Agentúra EEA vypracovala prognózu cieľových hodnôt emisií skleníkových plynov, pričom sa očakáva, že budúce trendy v členských štátoch EÚ sa výrazne zmenia.⁸⁴ Projekcia naznačuje výrazný pokles emisií skleníkových plynov. Zatiaľ však nie je jasné, či sa krajiny dokážu zmeniť natoľko, aby sa do tridsiatich rokov posunuli k uhlíkovej neutralite.

Graf 1 Ciele v oblasti emisií skleníkových plynov, historické a budúce trendy pre členské štáty EÚ (EÚ-27)

Zdroj: EUROPEAN ENVIRONMENT AGENCY, Historical trends and future projections of greenhouse gas emissions [online]. 2021. Dostupné na: <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/figure-1-historical-trends-and>

⁸⁴ EUROPEAN ENVIRONMENT AGENCY. (2021) EU achieves 20-20-20 climate targets, 55 % emissions cut by 2030 reachable with more efforts and policies.

3.2 Climate Action Tracker

Climate Action Tracker (skrátene CAT) je výskumná skupina, ktorej cieľom je sledovať opatrenia vlád na dosiahnutie zníženia emisií skleníkových plynov v zmysle medzinárodných dohôd. Ku koncu konferencie o klíme COP26 CAT vypracovala správu, v ktorej dospela k záveru, že súčasná vlna cieľov čistých nulových emisií nie je sprevádzaná opatreniami v praxi. Smutnou správou je, že svet pravdepodobne smeruje k otepleniu o viac ako 2,4 °C do konca tohto storočia.

3.2.1 CAT hodnotenie pre EÚ

CAT hodnotí ciele, politiky a financovanie EÚ v oblasti klímy ako "nedostatočné". Na zlepšenie svojho hodnotenia by EÚ mala posilniť svoj cieľ zníženia emisií na úroveň aspoň 62 % v porovnaní s úrovňou z roku 1990, prijať politiky potrebné na dosiahnutie tohto cieľa a výrazne zvýšiť svoju podporu opatrení v oblasti klímy v rozvojových a najmenej rozvinutých krajinách.⁸⁵ Toto hodnotenie naznačuje, že politiky a záväzky EÚ v oblasti klímy potrebujú podstatné zlepšenie, aby boli v súlade s limitom 1,5 °C stanoveným v Parížskej dohode.

Pred dvanástimi rokmi na samite OSN o klíme v Kodani prijali bohaté krajiny významný záväzok. Sľúbili, že do roku 2020 poskytnú menej bohatým krajinám 100 miliárd USD ročne, aby im pomohli prispôbiť sa zmene klímy a zmierniť ďalší nárast teploty.⁸⁶ V porovnaní s investíciami potrebnými na zabránenie nebezpečným úrovniam klimateckej zmeny je prísľub vo výške 100 miliárd dolárov nepatrný. Na splnenie cieľa Parížskej dohody z roku 2015 budú potrebné každoročne bilióny dolárov.

V roku 2019 poskytla EÚ a jej členské štáty rozvojovým krajinám 23,2 miliardy EUR. Hoci celková úroveň financovania opatrení v oblasti klímy, ktorú EÚ vykázala, je vyššia ako v prípade väčšiny krajín, príspevky nedosahujú jej spravodlivý podiel na dosiahnutí cieľa 100 miliárd USD. Čiastočne je to spôsobené prísnyimi požiadavkami EÚ na spravodlivý podiel. CAT tiež nepovažuje všetky príspevky nahlásené jednotlivými krajinami za financovanie opatrení v oblasti klímy. Suma, ktorú CAT porovnáva s referenčnou hodnotou 100 miliárd USD, je často nižšia ako tá, ktorú uvádzajú krajiny. Tento príspevok predstavuje 6,9 % nárast v porovnaní s rokom 2018 a zahŕňa 2,5 miliardy EUR z rozpočtu EÚ a Európskeho rozvojového fondu, ako aj 3,18 miliardy EUR z

⁸⁵ CLIMATE ACTION TRACKER. (2021) Country summary.

⁸⁶ TIMPERLEY, Jocelyn. (2021) The broken \$100-billion promise of climate finance — and how to fix it.

Európskej investičnej banky.⁸⁷ V pomere k ich hrubému národnému dôchodku vedú rebríček najvyšších podielov na príspevkoch Luxembursko, Nemecko a Francúzsko.

Politiky a opatrenia EÚ hodnotí CAT ako "takmer dostatočné". Horná hranica rozsahu prognózy emisií a opatrení vychádza z politík, ktoré členské štáty oznámili v marci 2020, čo by malo viesť k zníženiu emisií o približne 36 %, aj so zohľadnením vplyvu pandémie Covid-19. Spodná hranica rozsahu vychádza z politík prijatých na úrovni EÚ, ktoré by viedli k zníženiu emisií o približne 47 %.⁸⁸ Vzhľadom na oneskorenie pri podávaní správ o vykonávaní politík členskými štátmi považujú dolnú hranicu za pravdepodobnejšiu. Politiky a opatrenia, ktoré sa v súčasnosti prijímajú, nestačia na splnenie nového cieľa EÚ znížiť emisie do roku 2030 aspoň o 55 % v porovnaní s úrovňami z roku 1990. Z hodnotenia CAT vyplýva, že sú potrebné ďalšie nové opatrenia.

Komplexnosť cieľa EÚ dosiahnuť uhlíkovú neutralitu hodnotí CAT ako "prijateľnú". Účel vykazuje mierne výsledky, pokiaľ ide o jeho štruktúru, transparentnosť a rozsah. EÚ by mohla s pravidelným procesom skúmania a hodnotenia dosiahnuť priebežný úmysel v roku 2040 v nadväznosti na globálny súhrn Parížskej dohody. Avšak v súčasnosti chýba jasné oddelenie príspevkov vyplývajúcich zo zníženia emisií od ich odstraňovania, hoci ide o prvok, ktorý sa vyžaduje v rámci pripravovaného cieľa na rok 2040. Zámer sa vzťahuje na všetky emisie skleníkových plynov, čo hodnotíme pozitívne, keďže v tomto prípade sa myslelo na každé z odvetví hospodárstva.⁸⁹ EÚ navyše zahrnula svoj cieľ čistej nuly do klimatického zákona a do dlhodobej stratégie EÚ. Únia v súčasnosti nestanovuje samostatné ciele znižovania a odstraňovania emisií ako súčasť svojho čistého nulového cieľa.

Zákon EÚ o klíme zahŕňa právne záväzný proces, v rámci ktorého má Komisia do šiestich mesiacov po každom globálnom hodnotení podať správu o fungovaní nariadenia. Komisia pri tom môže zahrnúť návrhy na zmeny a doplnenia nariadenia.⁹⁰ Existuje aj ustanovenie o sledovaní kolektívneho pokroku EÚ pri dosahovaní uhlíkovej neutrality. Toto hodnotenie sa bude vykonávať každých päť rokov v nadväznosti na päťročné cykly Parížskej dohody a bude sa v ňom sledovať pokrok v porovnaní s trajektóriou emisií od roku 2030 do roku 2050. EK bude tiež posudzovať súlad opatrení zavedených členskými štátmi s cieľom čistej nuly. V súlade s harmonogramom Parížskej dohody bude Komisia

⁸⁷ CLIMATE ACTION TRACKER. (2021) Country summary.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ EUROPSKA KOMISIA. (2021) The European Climate Law.

každých päť rokov prehodnocovať trajektóriu EÚ. Pritom bude pravidelne posudzovať, či je potrebná jej aktualizácia, a v prípade nedostatočného pokroku prijme opatrenia.⁹¹ Zákonom sa takisto zriaďuje Európsky vedecký poradný výbor pre zmenu klímy, ktorého odporúčania sa zohľadnia pri určovaní orientačného rozpočtu EÚ na skleníkové plyny na obdobie rokov 2030 - 2050.⁹² Nepochybne však existuje priestor na zlepšenie vplyvu cieľa EÚ. Napríklad v prípade medzinárodnej leteckej dopravy EK predpokladá jej zahrnutie do modelovania cieľa, zatiaľ čo námorná doprava v modeli zahrnutá nie je. Zahrnutie medzinárodnej leteckej a námornej dopravy nie je jasne uvedené ani v európskom zákone o klíme.

3.3 Index environmentálnej výkonnosti

Index environmentálnej výkonnosti (EPI) je systém vyvinutý univerzitou v Yale, ktorý sa pokúša zmerať, do akej miery je krajina „zelená“ a ako jej politika a občania ovplyvňujú životné prostredie. 180 krajín po celom svete je hodnotených pomocou 32 rôznorodých ukazovateľov výkonnosti, ktoré sú usporiadané do 11 kategórií.⁹³ Patria sem kategórie ako napríklad kvalita ovzdušia alebo množstvo emisií. Celkové skóre udelené každej krajine je súčtom ich skóre v každej jednotlivjej kategórii. Týmto spôsobom vedia autori kvantifikovať, do akej miery je krajina udržateľná a šetrná k životnému prostrediu. Môžu tiež zdôrazniť príležitosti na zlepšenie alebo obavy, ktoré je potrebné riešiť. Krajiny, ktoré sa pravidelne umiestňujú na popredných priečkach využívajú tie najžiadanejšie postupy šetrné k životnému prostrediu, ktoré sú udržateľné. Znamená, že sa môžu vykonávať nepretržite s malým alebo žiadnym negatívnym vplyvom na svet okolo nich. Údaje v EPI sa aktualizujú každé 2 roky.

3.3.1 Výsledky EPI 2020

V poslednej oficiálnej verzii z roku 2020 bola európska krajina Dánsko vyhlásená za najudržateľnejšiu krajinu na Zemi. Dánsko získalo v tomto rebríčku hodnotu EPI 82,5 (maximálna možná hodnota je 100). Program dánskej vlády považuje znižovanie emisií skleníkových plynov za národnú prioritu. Jej cieľom je dosiahnuť do roku 2050 úplnú uhlíkovú neutralitu krajiny.⁹⁴ Dáni zlepšili prístup k verejnej doprave, podporili používanie

⁹¹ CLIMATE ACTION TRACKER. (2021) Country summary.

⁹² EUROPSKA KOMISIA. (2021) The European Climate Law.

⁹³ WORLD POPULATION REVIEW. (2022) Most Environmentally Friendly Countries 2022.

⁹⁴ ENVIRONMENTAL PERFORMANCE INDEX. 2020 EPI Results.

elektromobilov a vytvorili nové cyklotrasy, pričom zároveň investujú do obnoviteľných zdrojov energie, ako sú veterné a bioenergetické systémy. Vďaka tomu sa Dánsku podarilo znížiť emisie skleníkových plynov a znečistenie ovzdušia. Dánsko dosiahlo v rámci indexu EPI dobré výsledky vo viacerých oblastiach vrátane zmeny klímy, čo ukázalo, že má najnižšiu mieru rastu emisií CO₂ na svete. Čistenie odpadových vôd, emisie znečistenia, biodiverzita, zdravie a vitalita ekosystémov boli ďalšie oblasti, v ktorých Dánsko vynikalo.

V Dánsku sa nachádza aj "najzelenšie mesto na svete", Kodaň. Od tohto ekologického mesta sa môžeme naučiť veľa vecí, počnúc jeho známou stavbou CopenHill. Ide o elektráreň, ktorá premieňa odpad na čistú energiu a vyrába teplo a elektrinu pre desiatky tisíc miestnych domácností, ale to nie je všetko, čo robí. Funguje aj ako umelý lyžiarsky svah.⁹⁵ Kodaň svojim obyvateľom uľahčuje aj používanie ekologických foriem dopravy. Všetky mestské autobusy sú elektrické, môžete si lacno požičať elektrické bicykle a môžete sa previezť na elektrických, solárne poháňaných lodiach po niektorých z najčistejších vodných tokov na svete.

Druhou „najzelenšou“ krajinou na svete sa stalo Luxembursko s hodnotou 82,3. Luxembursko má vysoký HDP a zažíva rýchly populačný rast. Okrem iného ukazuje aj najpozitívnejšiu 10-ročnú zmenu z krajín rebríčka EPI. Krajina má dobré postavenie pre svoje nízke emisie znečistenia, čistenie odpadových vôd a vodné zdroje.⁹⁶ Prevádzkujú schémy na rozvoj ekologickej infraštruktúry, znižovanie kontaminácie podzemných vôd a vytváranie ochranných pásiem vôd. Medzi príklady progresívnych metód, ktoré krajina uplatňuje, patrí vytváranie koridorov pre voľne žijúce živočíchy cez hlavné cesty a zabezpečenie migrácie vodných druhov obnovou vodných tokov.

Na tretej priečke sa umiestnilo Švajčiarsko a následne za ním Spojené Kráľovstvo. Zelené hospodárstvo Švajčiarska je v popredí ich cieľov v oblasti klímy a biodiverzity. Usiluje sa o prístup založený na financovaní s cieľom podporiť udržateľnosť, zamerať sa na nulové čisté emisie a chrániť biodiverzitu. Spojené Kráľovstvo má veľmi nízku mieru rastu emisií metánu a oxidu uhličitého. Pokiaľ ide o ďalšie krajiny EÚ, Francúzsko sa umiestnilo na piatom mieste.⁹⁷ Táto krajina má menej industrializované hospodárstvo ako mnohé iné rozvinuté krajiny, čo jej pomohlo znížiť znečistenie ovzdušia a emisie CO₂.

⁹⁵ VISITCOPENHAGEN. Futuristic, unparalleled ski slope and recreational hill on top of a new resource handling centre.

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ ENVIRONMENTAL PERFORMANCE INDEX. 2020 EPI Results.

Ďalšie iniciatívami Francúzska sú vodné turbíny a zákony na odstránenie potravinového odpadu. Klimatická zmena, emisie znečistenia a biodiverzita sú preto oblasti, v ktorých Francúzsko boduje vysoko.

Všetkým krajinám z pomedzi EÚ-27 sa podarilo v EPI rebríčku dostať medzi najlepších 37 krajín z celkového počtu 180 hodnotených. Naši susedia Rakúšania sa umiestnili za Francúzmi s minimálnym rozdielom v bodovaní. Rakúsko investuje najmä do zlepšenia kvality ovzdušia a do systémov odpadového hospodárstva s cieľom znížiť množstvo znečisťujúcich látok a obnoviť prírodné prostredie krajiny. Zaviedlo politiky na obmedzenie používania pesticídov a ochranu svojich stromov a lesov. Česká republika sa umiestnila na 20. mieste. Krajina sa v súčasnosti snaží dosiahnuť ekologickejšie čistenie odpadových vôd v malých obciach, zavádzať inovatívne technológie na odstraňovanie liečiv z vody a taktiež prichádza s novou ekologickou výchovou na posilnenie zvládania sucha. Slovenská republika sa umiestnila o niečo nižšie a to na 26. priečke. Naša krajina má do budúcnosti v pláne naplňovať ambiciózne ciele vďaka novej environmentálnej politike Zelenšie Slovensko – Stratégia environmentálnej politiky SR do roku 2030 (Envirostratégia 2030). Ide o stanovený postup, ako vzdorovať environmentálnym výzvam a riešiť najvážnejšie problémy životného prostredia.

Ako krajina máme problémy s kvalitou ovzdušia, nízkou mierou recyklácie odpadu, ale aj s ochranou ekosystémov. Environmentálne problémy majú pritom čoraz väčší vplyv na ekonomiku, zamestnanosť, ale aj na komfort života obyvateľov. Podľa odhadov len v roku 2013 dosiahli na Slovensku ekonomické straty z extrémov zmeny klímy hodnotu viac ako 1,3 miliardy eur.⁹⁸ V rámci ochrany ovzdušia Slovensko plánuje dosiahnuť stanovené ciele. Kvalita ovzdušia by sa v roku 2030 mala zlepšiť aby nedochádzalo k výrazne negatívnym vplyvom na ľudské zdravie. Tieto ciele by sa mali dosiahnuť razantným znížením množstva emisií oproti roku 2005 – SO₂ o 82 %, NO_x o 50 %, NMVOC o 32 %, NH₃ o 30 %.⁹⁹ Okrem iného je nevyhnutné aby sa vykurovanie v domácnostiach a doprava posunuli k environmentálne prijateľnejším alternatívam. Znečistenie Slovenska je však výrazne ovplyvnené susednými krajinami, a to najmä Poľskom a Českou republikou, kde sa nachádzajú uhoľné regióny. Znečistenie sa nezdržiava len nad týmito oblasťami a vplyvom rôznych okolností sa šíri na Slovensko a ďalšie krajiny.

⁹⁸ MINISTERSTVO ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. (2020) Zelenšie Slovensko – Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030.

⁹⁹ Ibid.

Naša ďalšia susedná krajina, Maďarsko, je na 33. mieste. Medzi súčasné environmentálne výzvy Maďarska patrí modernizácia noriem v oblasti odpadového hospodárstva, energetickej účinnosti a znečistenia ovzdušia, pôdy a vody, aby spĺňali požiadavky Európskej únie. Spomedzi všetkých krajín EÚ sa jednoznačne najhoršie umiestnilo Poľsko a to na 37. mieste. Rýchla industrializácia po druhej svetovej vojne v Poľsku, ako aj u nás na Slovensku i v Českej republike vážne znečistila mnohé oblasti krajiny. Momentálne sa tejto krajine darí lepšie, ale napriek tomu musí čeliť environmentálnym výzvam aby zlepšila kvalitu života svojich obyvateľov. Mnohé rieky v krajine sú stále veľmi znečistené priemyselnými a mestskými odpadovými vodami a mestá i väčšie obce sú hlavnými zdrojmi znečistenia.

V správe o kvalite ovzdušia v Európe z roku 2021 sa uvádza, že koncentrácie PM₁₀ a PM_{2,5}, dvoch druhov škodlivých látok znečisťujúcich ovzdušie, boli v Poľsku vyššie ako v ktorejkoľvek inej krajine EÚ. V oblastiach so zhoršeným životným prostredím bola napríklad zaznamenaná aj vyššia úroveň respiračných ochorení.¹⁰⁰ Väčšina znečistenia ovzdušia v Poľsku je dôsledkom závislosti krajiny od uhlia, ktoré poháňa domácnosti a hospodárstvo. Uhoľný priemysel v krajine zostáva dôležitou súčasťou miestneho hospodárstva. Toto odvetvie naďalej poskytuje miestnym obyvateľom množstvo pracovných miest, a tak odnaučiť Poliakov ich láske k uhliu bude naďalej výzvou, keď už nie z iných, tak z ekonomických dôvodov.

Existujúce lignitové bane, ktoré sú v súčasnosti zodpovedné za asi polovicu poľskej uhoľnej výroby, by mali byť vyčerpané okolo roku 2030. K nejakej forme prechodu preto Poľsko bude tak či onak prinútené. Otázkou ostáva ako ho Varšava zvládne. Zamestnanosť v sektore je stále relatívne vysoká, hlavne z regionálneho hľadiska. Väčšina baní je koncentrovaná v Sliezsku, ktoré bude niest' najväčšiu záťaž prechodu od uhlia.¹⁰¹ Doterajšie skúsenosti so znižovaním pracovných miest v tomto odvetví poukazujú na to, že to môže viesť k prehĺbeniu sociálnych problémov a zvýšeniu dlhodobej miery nezamestnanosti medzi bývalými baníkmi.

Z celkového hodnotenia EPI vyplýva, že EÚ dosahuje pokrok pri plnení svojich ambiciózných cieľov. Občania EÚ majú k dispozícii jedny z najvyšších environmentálnych noriem na svete. EÚ a národné vlády stanovili jasné ciele, ktorými sa má riadiť európska

¹⁰⁰ EUROPEAN ENVIRONMENT AGENCY. (2021) Europe's air quality status 2021 - update.

¹⁰¹ EURACTIV. (2019) Koniec uhlia vo V4: Správny čas je teraz.

environmentálna politika do roku 2050, a ktoré sú podporované špecializovanými výskumnými programami, právnymi predpismi a financovaním.¹⁰² Ochrana životného prostredia a inovácie pomáhajú vytvárať nové obchodné a pracovné príležitosti, ktoré stimulujú ďalšie investície.

Všetky krajiny EÚ majú značný potenciál stať sa v budúcnosti vzorom pre celý svet. Spojené štáty sa zaviazali, že do roku 2030 znížia svoje emisie o 50 % v porovnaní s úrovňou z roku 2005. Toto vyhlásenie nasledovalo po prijatí Európskej zelenej dohody.¹⁰³ Veľký priestor na zlepšenie vidíme napríklad v krajinách V4, teda u nás a našich blízkych susedov. Čo robia lepšie všetky krajiny, ktoré sú v environmentálnom rebríčku pred nami? Ich národné politiky sú často šetrnejšie k životnému prostrediu a ochota ľudí angažovať sa je vyššia. Posun smerom k udržateľnosti zásadne zmení spôsob, akým musia krajiny uvažovať o konkurencieschopnosti a prilákaní investícií. Keďže nadnárodné spoločnosti sa snažia dekarbonizovať svoje dodávateľské reťazce, národné ekologické politiky a schopnosti miestnych dodávateľov sa môžu stať kľúčovým predajným argumentom pre potenciálnych investorov, ktorí sa na druhej strane snažia splniť normy udržateľnosti, ktoré očakávajú koneční spotrebitelia.

3.4 Postavenie EÚ v celosvetových negociáciách o zmene klímy

V posledných desaťročiach sa politici na celom svete intenzívnejšie zameriavajú na problematiku životného prostredia. Európska únia sa v globálnom boji proti hrozbe klimatickej zmene postavila do pozície hlavného aktéra. V roku 2001 sa EÚ aj navzdory odporu a nesúhlasu USA podarilo zachrániť Kjótsky protokol tým, že zmobilizovala dostatok podporovateľov na to, aby protokol vstúpil do platnosti. Medzi ďalšie dôležité príklady úsilia EÚ stať sa globálnym nositeľom noriem v oblasti zmeny klímy patria jej cieľavedomé zámery v súvislosti so znižovaním emisií skleníkových plynov, silná podpora UNFCCC vrátane cieľa obmedziť zmenu klímy o najviac 2 °C v porovnaní s predindustriálnou úrovňou.

V decembri 2008 sa ukázalo, že EÚ je schopná podporiť svoje veľké stanoviská skutočnými činmi, keďže sa jej podarilo prijať balík opatrení v oblasti klímy a energetiky "20-20-20", konkrétne 20 % zníženie objemu emisií skleníkových plynov, 20 % podiel

¹⁰² ENVIRONMENTAL PERFORMANCE INDEX. 2020 EPI Results.

¹⁰³ Ibid.

energií z obnoviteľných zdrojov a zlepšenie energetickej efektívnosti o 20 %.¹⁰⁴ Prijatím najambicióznejšieho legislatívneho balíka na svete zameraného na zníženie emisií skleníkových plynov sa EÚ dokázala, že to myslí naozaj vážne, a odvtedy pokračuje v práci na dosiahnutí cieľa, ktorým je stať sa svetovým lídrom v boji proti zmene klímy. Treba poznamenať, že boj EÚ proti hrozbe klimatickej zmeny bol v skutočnosti motivovaný dvojitou snahou. Priniesť skutočnú zmenu, pokiaľ ide o riešenie tohto problému, ale aj využiť túto otázku ako platformu pre EÚ, aby sa stala vedúcim aktérom na svetovej politickej scéne.

Na celosvetovej úrovni však nájdeme oveľa väčších a dôležitejších hráčov. Najmä najväčší producenti CO₂, teda Čína a USA. EÚ-27 sa v roku 2020 podieľala na celosvetových emisiách len 8 %, zatiaľ čo USA 14 % a Čína dokonca 31 %. Na Valnom zhromaždení OSN v septembri 2020 čínsky prezident Si Ťin-pching prostredníctvom videokonferencie povedal ostatným svetovým lídrom, že emisie oxidu uhličitého v Číne dosiahnu svoje maximum pred rokom 2030 a že krajina dosiahne uhlíkovú neutralitu do roku 2060.¹⁰⁵ Čína je už dnes popredným výrobcom ekologických technológií, ako sú elektrické vozidlá, solárne panely a veterné turbíny, a mohla by mať hospodársky prospech z narastajúceho celosvetového dopytu po týchto špičkových výrobkoch. Súčasná globálna situácia po Covide-19, rastúce ceny komodít a iné okolnosti však nútia Čínu opätovne investovať peniaze do fosílnych palív, najmä do uhlia.

Cieľ EÚ dosiahnuť nulovú čistú hodnotu predstavuje skryté nebezpečenstvo. Odkladanie a spoliehanie sa na technologické inovácie, ktoré ešte neexistujú, ako sú systémy zachytávania uhlíka alebo geoinžinierstvo, ktorých dôsledky na živé ekosystémy nevieme predvídať. Tieto úskalia sú v súčasnosti zahrnuté vo všetkých stratégiách EGD. EÚ podnikla viac konkrétnych krokov ako mnohé iné krajiny a regióny smerom k plánovanému prechodu, ale v súčasných opatreniach je stále príliš veľa nezrovnalostí. Hoci EÚ uznáva, že v súvislosti s obchodom budú potrebné niektoré nové právne predpisy, v krátkodobom horizonte sa v rámci EGD nič nezmení. Ak chce EÚ získať skutočnú vedúcu pozíciu v celosvetových negociáciách o zmene klímy, musí zintenzívniť svoje úsilie na viacerých úrovniach, najmä musí prestať dotovať priemysel fosílnych palív.

¹⁰⁴ Oznámenie komisie európskemu parlamentu, rade, európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov. (2014).

¹⁰⁵ ANDY, Tay. (2022) By the numbers: China's net-zero ambitions.

4 Záver

Cieľom bakalárskej práce bolo bližšie predstaviť Európsku zelenú dohodu a posúdiť potenciálny vplyv pandémie Covid-19 na realizáciu jej jednotlivých opatrení. V rámci tejto práce sme sa zamerali na analýzu možných ekonomických a politických reakcií na krízu, ako aj ich potenciálny pozitívny alebo negatívny vplyv na biodiverzitu. Práca sa zameriava na situáciu vo svete v spojitosti s pandemiou Covid-19, keďže táto choroba sa na náš kontinent dostala len niekoľko mesiacov po prijatí EGD. Covid-19 zasiahol do života ľudí na celom svete a globálne vyhliadky hospodárskeho rastu sú aj po potlačení pandémie mimoriadne pochmúrne. Aj po viac ako dvoch rokoch sú lekári a vedci stále prekvapení, ako rýchlo sa vírus vyvíja, čo robí s ľudským telom a ako sa presúva medzi druhmi. Svetové hospodárstvo je v kríze v dôsledku zatvárania podnikov a neistoty spojenej s pandemiou. Keď sa začiatkom roka 2022 blížila perspektíva pozitívneho rastu HDP, svetové hospodárstvo zasiahla nepríjemná správa o vojenskej invázii na Ukrajinu. Už teraz vidíme, že hospodársky dosah je hrozivý a inflácia naberá na obrátkach.

Na vedeckú otázku V1: „*Podarí sa Európe zmierniť riziká spôsobené zmenou klímy a stať sa prvým klimaticky neutrálnym kontinentom aj napriek pandémie Covid-19?*“ argumentujeme, že EÚ sa snaží dosiahnuť svoj cieľ stať sa prvým klimaticky neutrálnym kontinentom a má potenciál, aby sa jej to podarilo. Na základe výsledkov Indexu environmentálnej výkonnosti a nástroja na sledovanie opatrení v oblasti klímy sme sa pozreli na silné a slabé stránky EÚ pri dosahovaní jej cieľov. Climate Action Tracker hodnotí komplexnosť cieľa EÚ v oblasti uhlíkovej neutrality ako prijateľnú. EÚ sa tiež zaviazala zvýšiť svoje financovanie v oblasti klímy. Na zelenú transformáciu európskeho hospodárstva plánuje EÚ investovať celkovo najmenej 1 bilión EUR do udržateľných investícií. Aj keď ide o veľkú sumu, ďalšie potrebné financie vo výške najmenej 2,5 bilióna EUR musia byť z veľkej časti financované súkromným sektorom. V práci sme tiež opísali vybrané krajiny EÚ, ktoré v oblasti životného prostredia dosahujú významný pokrok, a upozornili sme na krajiny, ktoré majú potenciál na zlepšenie. Na základe získaných informácií by ciele EÚ mohli byť o niečo ambicióznejšie, ale zároveň si uvedomujeme, že existuje mnoho nezrovnalostí, ktoré je potrebné vyriešiť. Problémom je napríklad veľká závislosť EÚ od dovozu poľnohospodárskych výrobkov z krajín, ktoré definujú udržateľnosť rôznymi spôsobmi. V dôsledku toho členské štáty EÚ prenášajú

škody na životnom prostredí na iné krajiny, pričom si pripisujú zásluhy za environmentálne politiky doma.

V prípade hypotézy H1: „EÚ zníži emisie skleníkových plynov do roku 2030 aspoň o 55 % v porovnaní s rokom 1990.“ sa opierame o fakt, že celkové emisie v rámci hraníc EÚ klesli od roku 1990 do roku 2019 o 24 %. Množstvo emisií sa znížilo vo všetkých sektoroch okrem dopravy, kde sa ich objem zvýšil až o 33 %. Výrazne došlo k ich poklesu v oblasti energetiky, priemyselného a stavebného spaľovania a spaľovania v domácnostiach a inštitúciách.¹⁰⁶ Nedostatok energetickej suverenity EÚ môže v súčasnosti komplikovať jej medzinárodné vzťahy, ale cieľ odklonu od fosílnych palív bol jasný už v legislatívnych balíkoch EGD. Vzhľadom na rýchlo sa meniaci geopolitický kontext sa ambiciózne prijatie balíka Fit for 55, v ktorom sa stanovuje, ako môže EÚ do roku 2030 znížiť svoje emisie skleníkových plynov aspoň o 55 %, všeobecne považuje za nevyhnutnú podmienku prekonania závislosti od dovozu ropy a plynu z Ruska. EÚ sa spolieha na technologické inovácie, ktoré sa opierajú o obnoviteľné zdroje. Tie sú nepochybne obrovským zlepšením oproti fosílnym palivám, ale uzatvárajú nás do závislosti od vzácnych surovín. To by mohlo v priebehu niekoľkých desaťročí viesť k nedostatku lítia, kobaltu, niklu a iných vzácnych prvkov. Vzhľadom na súčasnú celosvetovú situáciu možno predpokladať, že úplné ukončenie využívania uhlia do roku 2030 nebude možné, najmä kvôli veľmi vysokým cenám, ktoré v konečnom dôsledku platia spotrebitelia. Dosiahnutie daného cieľa bude veľkou výzvou, keďže svetové ceny komodít naďalej rastú a zásoby nerastných surovín sa postupne vyčerpávajú.

V súvislosti s hypotézou „H2: EÚ opäť získa vedúce postavenie v celosvetových negotáciách o zmene klímy.“ konštatujeme, že Európska únia je stále považovaná za vedúceho svetového aktéra v oblasti klímy, keďže od roku 1990 znížila emisie skleníkových plynov približne o 24 %, ¹⁰⁷ čo je najviac spomedzi všetkých svetových aktérov. Prostredníctvom Európskej zelenej dohody EÚ ďalej zvýšila svoje klimatické ambície. Európska zelená dohoda, hoci má svoje nedostatky, je krokom správnym smerom. Sama s veľkou pravdepodobnosťou nezmení súčasný scenár globálneho otepľovania, ale je to jeden z najodvážnejších krokov, ktoré doteraz uskutočnil akýkoľvek politický subjekt s cieľom zmierniť dopady ľudskej činnosti na životné prostredie. Ak však chce byť EÚ

¹⁰⁶ FAKTA O KLÍMATU. Vývoj emisií v Európskej únii v letech 1990–2019.

¹⁰⁷ Ibid.

skutočným lídrom, musí zintenzívniť svoje úsilie na viacerých úrovniach, najmä musí znížiť financovanie priemyslu fosílnych palív. EÚ by tiež mohla zvýšiť intervencie za svojimi hranicami, aby pomohla menej rozvinutým krajinám získať ekologické technológie, dekarbonizovať ich hospodárstva alebo prijať adaptačné opatrenia. Adaptácia na zmenu klímy je v súčasnosti naliehavá, ale skôr sa stretávame s politickými nástrojmi na zmiernenie dôsledkov zmeny klímy. Navyše, investovať do adaptácie má oveľa väčší zmysel ako čakať a snažiť sa situáciu riešiť neskôr. Ochrana ľudí a ekosystémov teraz zachráni viac životov a zníži riziká do budúcnosti. Má to zmysel aj z finančného hľadiska, pretože čím dlhšie budeme čakať, tým viac sa budú náklady zvyšovať. Naše hospodárstva a spoločnosti sa musia stať odolnejšími voči vplyvu zmeny klímy, pretože najnovšie informácie poukazujú dokonca na scenáre možného oteplenia o viac ako 2 stupne Celzia v porovnaní s predindustriálnym obdobím, čo bude mať nezvratné dôsledky. Preto je dôležité konať čo najskôr a zvážiť budúce perspektívy tohto problému. EÚ naďalej predstavuje aktívneho diplomatického hráča na medzinárodných rokovaniach o klíme. Problémom je však jej klesajúca vyjednávacía sila v medzinárodných dohodách o zmene klímy, keďže Čína alebo USA majú v tejto oblasti oveľa väčšie slovo.

Zoznam použitej literatúry

1. ANDY, Tay. By the numbers: China's net-zero ambitions: Nature [online]. 2022 [cit. 2022-04-13]. Dostupné na: <https://www.nature.com/articles/d41586-022-00802-3>
2. APOSTOLOPOULOU, Evangelia; ADAMS, William M. Neoliberal capitalism and conservation in the post-crisis era: The dialectics of “green” and “un-green” grabbing in Greece and the UK. Antipode [online]. 2015 [cit. 2021-11-10]. Dostupné na: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/anti.12102>
3. BRÜHL, Volker. Green Finance in Europe—Strategy, Regulation and Instruments: SSRN [online]. 2021 [cit. 2021-10-01]. Dostupné na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3934042
4. BURKE, Paul J.; SHAHIDUZZAMAN, Md; STERN, David I. Carbon dioxide emissions in the short run: The rate and sources of economic growth matter. Global Environmental Change [online]. 2015 [cit. 2021-12-02]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2015.04.01>
5. CLAEYS, Grégory, et al. How to make the European Green Deal work: Bruegel [online]. 2019 [cit. 2021-09-22]. Dostupné na: <https://www.bruegel.org/2019/11/how-to-make-the-european-green-deal-work/>
6. CLIMATE ACTION TRACKER. Country summary [online]. 2021 [cit. 2022-04-01]. Dostupné na: <https://climateactiontracker.org/countries/eu/>
7. CLIMATE-KIC. EU's “Fit for 55” to spur policy innovation for climate action [online]. [cit. 2022-03-06]. Dostupné na: <https://www.climate-kic.org/news/eus-fit-for-55-to-spur-policy-innovation-for-climate-action/>
8. ĆORIĆ, Tomislav. Videokonferencia ministrov životného prostredia [online]. 2020 [cit. 2021-09-21]. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/sk/meetings/env/2020/06/23/>
9. ENVIRO PORTÁL. Exekutíva EÚ má akčný plán na nulové znečisťovanie ovzdušia, vody a pôdy [online]. 2021 [cit. 2022-01-17]. Dostupné na:

<https://www.enviroportal.sk/clanok/exekutiva-eu-ma-akcny-plan-na-nulove-znecistovanie-ovzdušia-vody-a-pody>

10. EURACTIV. Europe faces struggle to escape Russian gas this year. [online]. 2022 [cit. 2022-04-17]. Dostupné na: <https://www.euractiv.com/section/energy/news/europe-faces-struggle-to-escape-russian-gas-this-year/>
11. EURACTIV. Koniec uhlia vo V4: Správny čas je teraz [online]. 2019 [cit. 2022-04-11]. Dostupné na: <https://euractiv.sk/section/buducnost-eu/news/koniec-uhlia-vo-v4-spravny-cas-je-teraz/>
12. EUROPEAN CENTRAL BANK. Overview [online]. 2022 [cit. 2022-03-27]. Dostupné na: <https://www.eea.europa.eu/highlights/eu-achieves-20-20-20>
13. EUROPEAN ENVIRONMENT AGENCY. EU achieves 20-20-20 climate targets, 55 % emissions cut by 2030 reachable with more efforts and policies [online]. 2021 [cit. 2022-03-07]. Dostupné na: <https://www.eea.europa.eu/highlights/eu-achieves-20-20-20>
14. EUROPEAN ENVIRONMENT AGENCY. Europe's air quality status 2021- update. [online]. 2021 [cit. 2022-04-07]. Dostupné na: <https://www.eea.europa.eu/publications/air-quality-in-europe-2021/air-quality-status-briefing-2021>
15. EUROPEAN PARLIAMENT. What is carbon neutrality and how can it be achieved by 2050? [online]. 2021 [cit. 2022-03-07]. Dostupné na: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20190926STO62270/what-is-carbon-neutrality-and-how-can-it-be-achieved-by-2050>
16. EURÓPSKA KOMISIA Recovery plan for Europe [online]. 2022 [cit. 2022-04-07]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_en
17. EURÓPSKA KOMISIA. „Fit for 55“: plnenie cieľa EÚ v oblasti klímy do roku 2030 na ceste ku klimatickej neutralite [online]. 2020 [cit. 2022-04-19]. Dostupné na: https://www.minzp.sk/files/oblasti/politika-zmeny-klimy/oznamenie_celex-52021dc0550-sk-txt.pdf

18. EURÓPSKA KOMISIA. Cohesion policy Frequently Asked Questions. [online]. [cit. 2022-04-19]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/faq/
19. EURÓPSKA KOMISIA. European Green Deal: Commission aims for zero pollution in air, water and soil [online]. 2021. [cit. 2021-10-02]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_2345
20. EURÓPSKA KOMISIA. Európska priemyselná stratégia [online]. [cit. 2022-03-06]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-industrial-strategy_sk
21. EURÓPSKA KOMISIA. Európska zelená dohoda-Snaha stať sa prvým klimaticky neutrálnym kontinentom [online]. [cit. 2021-09-22]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_sk
22. EURÓPSKA KOMISIA. Organic action plan [online]. [cit. 2021-10-01]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/organic-farming/organic-action-plan_sk
23. EURÓPSKA KOMISIA. Otázky a odpovede o vlne obnovy [online]. 2020 [cit. 2021-10-30]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sk/QANDA_20_1836
24. EURÓPSKA KOMISIA. REPowerEU: Joint European action for more affordable, secure and sustainable energy [online]. 2022 [cit. 2022-04-17]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1511
25. EUROPSKA KOMISIA. The European Climate Law [online]. 2021 [cit. 2022-04-17]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/clima/eu-action/european-green-deal/european-climate-law_sk
26. EURÓPSKA KOMISIA. Verejná mienka o spoločnej poľnohospodárskej politike [online]. [cit. 2021-10-01]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cap-glance/eurobarometer_sk#foodsecuritysafetyandquality
27. EUROPSKA RADA. Balík Fit for 55 [online]. 2021 [cit. 2022-03-06]. <https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/>

28. EURÓPSKA RADA. Cieľ EÚ dosiahnuť do roku 2050 klimatickú neutralitu [online]. [cit. 2021-09-18]. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/green-deal/>
29. EURÓPSKY PARLAMENT. Čo je to uhlíková neutralita a ako ju môžeme dosiahnuť do roku 2050? [online]. 2019. [cit.2021-09-18]. Dostupné na: <https://www.europarl.europa.eu/news/sk/headlines/society/20190926STO62270/co-je-to-uhlikova-neutralita-a-ako-ju-mozeme-dosiahnut-do-roku-2050>
30. FAKTA O KLÍMATU. [online]. [cit. 2022-04-27]. Dostupné na: <https://faktaoklimatu.cz/infografiky/emise-eu-vyvoj>
31. FALCONE, Pasquale M.; SICA, Edgardo. How much does economic crisis affect sustainability transitions? A social network analysis of the Italian biofuel sector. Экономика региона [online]. 2020 [cit. 2021-12-02]. Dostupné na: <https://elar.urfu.ru/handle/10995/92085>
32. FUCHS, Richard, BROWN, Calum, ROUNSEVELL, Mark. Europe's Green Deal offshores environmental damage to other nations. Nature [online]. 2020 [cit. 2022-04-21]. Dostupné na: <https://www.nature.com/articles/d41586-020-02991-1>
33. GARDNER, Charlie. Nature's comeback? No, the coronavirus pandemic threatens the world's wildlife. The Conversation [online]. 2020 [cit. 2021-11-7]. Dostupné na: <https://theconversation.com/natures-comeback-no-the-coronavirus-pandemic-threatens-the-worlds-wildlife-136209>
34. HAAS, Tobias a SANDER, Hendrik. Decarbonizing Transport in the European Union: Emission Performance Standards and the Perspectives for a European Green Deal: Sustainability [online]. 2020 [cit. 2021-09-18]. Dostupné na: <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/20/8381>
35. HABERL, Helmut, et al. A systematic review of the evidence on decoupling of GDP, resource use and GHG emissions, part II: synthesizing the insights. Environmental Research Letters [online]. 2020 [cit. 2021-11-10]. Dostupné na: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1748-9326/ab842a/meta>

36. HAINSCH, Karlo, et al. Make the European Green Deal real: Combining climate neutrality and economic recovery DIW Berlin: Politikberatung kompakt [online]. 2020, s. 2 [cit. 2021-10-01]. ISBN: 978-3-946417-44-6. Dostupné na: <https://www.econstor.eu/handle/10419/222849>
37. HELM, Dieter. The environmental impacts of the coronavirus. Environmental and Resource Economics [online]. 2020 [cit. 2021-11-15]. Dostupné na: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10640-020-00426-z>
38. HOLDEN, Emily. Trump dismantles environmental protections under cover of coronavirus. The Guardian [online]. 2020 [citované 10.11.2021]. Dostupné na: <https://www.theguardian.com/us-news/2020/may/10/trump-environmental-blitzkrieg-coronavirus>
39. INTERNETOVÝ SPRIEVODCA TRHOM PRÁCE. Zmenil sa trh práce, pribudli nezamestnaní i pracujúci z domu [online]. 2021 [cit. 2021-12-02]. Dostupné na: <https://www.istp.sk/clanok/15949/zmenil-sa-trh-prace-pribudli-nezamestnani-i-pracujuci-z-domu>
40. JACKSON, Tim; VICTOR, Peter A. Unraveling the claims for (and against) green growth. Science [online]. 2019 [cit. 2021-11-17]. Dostupné na: <https://www.science.org/doi/abs/10.1126/science.aay0749>
41. KALLIS, Giorgos, et al. Research on degrowth. Annual Review of Environment and Resources [online]. 2018 [cit. 2021-11-17]. Dostupné na: <https://www.annualreviews.org/doi/pdf/10.1146/annurev-environ-102017-025941>
42. KOESTER, Stefan; HART, David M.; SLY, Grace. Unworkable Solution: Carbon Border Adjustment Mechanisms and Global Climate Innovation: Information Technology and Innovation Foundation [online]. 2021 [cit. 2021-10-30]. Dostupné na: <https://itif.org/publications/2021/09/20/unworkable-solution-carbon-border-adjustment-mechanisms-and-global-climate>
43. LAHCEN, B., et al. Green recovery policies for the COVID-19 crisis: modelling the Impact on the economy and greenhouse gas emissions. Environmental and Resource Economics [online]. 2020 [cit. 2021-11-15]. Dostupné na: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10640-020-00454-9>

44. MARTÍNEZ-ALIER, Joan, et al. Sustainable de-growth: Mapping the context, criticisms and future prospects of an emergent paradigm. *Ecological economics* [online]. 2010 [citované 15.11.2021]. Dostupné na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0921800910001606>

45. MAXIM, Maruf Rahman; ZANDER, Kerstin K. Green Tax Reform in Australia in the Presence of Improved Environment-Induced Productivity Gain: Does It Offer Sustainable Recovery from a Post-COVID-19 Recession?: *Sustainability* [online]. 2020 [cit. 2021-12-02]. Dostupné na: <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/16/6514>

46. MINISTERSTVO ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Oznámenie Komisie: „Fit for 55“ [online]. 2021 [cit. 2022-03-06]. Dostupné na: https://www.minzp.sk/files/oblasti/politika-zmeny-klimy/oznamenie_celex-52021dc0550-sk-txt.pdf

47. MINISTERSTVO ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Zelenšie Slovensko – Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030 [online]. 2020 [cit. 2022-03-23]. Dostupné na: https://www.minzp.sk/files/iep/publikacia_zelensie-slovensko-sj_web.pdf

48. MURADIAN, Roldan. Frugality as a choice vs. frugality as a social condition. Is de-growth doomed to be a Eurocentric project? *Ecological Economics* [online]. 2019 [cit. 2021-11-17]. Dostupné na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0921800919303556>

49. OECD. (2020) Biodiversity and the economic response to COVID-19: Ensuring a green and resilient recovery. [online]. 2020 [cit. 2021-11-19]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/biodiversity-and-the-economic-response-to-covid-19-ensuring-a-green-and-resilient-recovery-d98b5a09/>

50. OSN. The Paris Agreement: United Nation Climate Change [online]. 2015 [cit. 2021-09-21]. Dostupné na: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement>

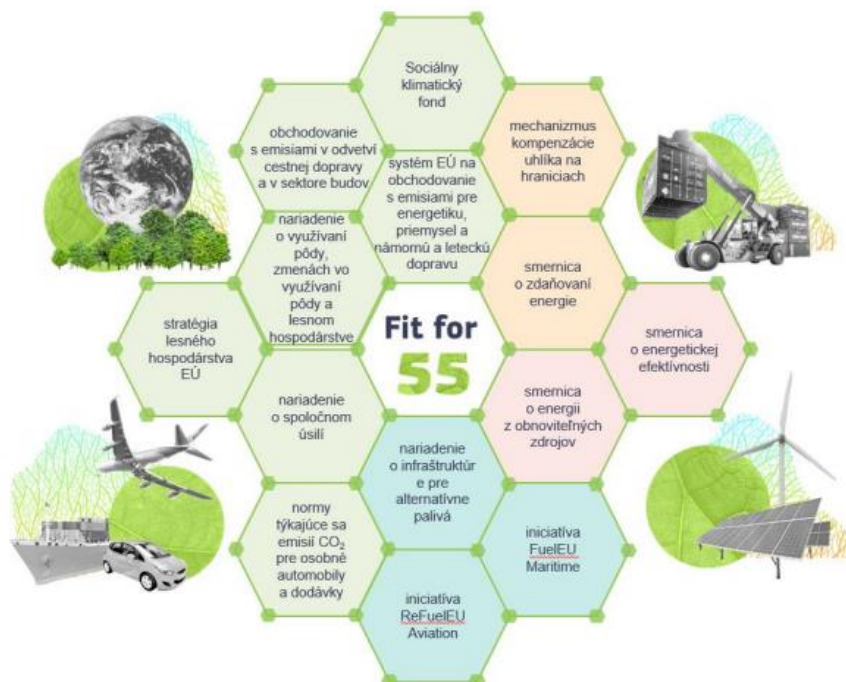
51. OTERO, Iago, et al. Biodiversity policy beyond economic growth. *Conservation letters* [online]. 2020 [cit. 2021-11-17]. Dostupné na: <https://conbio.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/conl.12713>

52. OTERO, Iago, et al. Biodiversity policy beyond economic growth. Conservation letters [online]. 2020 [cit. 2021-11-10]. Dostupné na: <https://conbio.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/conl.12713>
53. Oznámenie komisie európskemu parlamentu, rade, európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov [online]. 2014 [cit. 2022-04-11]. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=CELEX:52014DC0015&from=EN>
54. PATERSON, Matthew, STRIPPLE, Johannes. My Space: governing individuals' carbon emissions. Environment and Planning D: Society and Space [online]. 2010 [cit. 2021-09-22]. Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1068/d4109>
55. PAXTON, M. The coronavirus threat to wildlife tourism and conservation [online]. 2020 [cit. 2021-11-7]. Dostupné na: <https://www.undp.org/content/undp/en/home/blog/2020/the-coronavirus-threat-to-wildlifetourism-and-conservation.html>.
56. QRIUS. Degrowth: Do we need to abandon economic growth to save the planet? [online]. 2021 [citované 15.11.2021]. Dostupné na: <https://qrius.com/degrowth-do-we-need-to-abandon-economic-growth-to-save-the-planet/>
57. RENDA, Andrea. The EU Industrial Strategy: Towards a Post-Growth Agenda?: Intereconomics, [online]. 2021 [cit. 2021-10-23]. Dostupné na: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10272-021-0968-7.pdf>
58. ROY, Arundhati. The pandemic is a portal. Financial Times [online]. 2020 [cit. 2021-11-7]. Dostupné na: [ft.com/content/10d8f5e8-74eb-11ea-95fe-fcd274e920ca](https://www.ft.com/content/10d8f5e8-74eb-11ea-95fe-fcd274e920ca)
59. SMITH-GODFREY, Simon. Defining the blue economy: Maritime affairs: Journal of the national maritime foundation of India [online]. 2016, s. 58 [cit. 2021-09-21]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09733159.2016.1175131>
60. SMOL, Marzena, et al. Importance of sustainable mineral resource management in implementing the circular economy (CE) model and the european green deal strategy:

- Resources [online]. 2020 [cit. 2021-10-01]. Dostupné na: <https://www.mdpi.com/2079-9276/9/5/55>
61. TIMPERLEY, Jocelyn. The broken \$100-billion promise of climate finance — and how to fix it. *Nature* [online]. 2021 [cit. 2022-04-21]. Dostupné na: <https://www.nature.com/articles/d41586-021-02846-3>
 62. UNWTO. Tourism grows 4% in 2021 but remains far below pre-pandemic levels [online]. 2022 [cit. 2022-13-01]. Dostupné na: <https://www.unwto.org/news/tourism-grows-4-in-2021-but-remains-far-below-pre-pandemic-levels>
 63. VISITCOPENHAGEN. Futuristic, unparalleled ski slope and recreational hill on top of a new resource handling centre [online]. [cit. 2022-04-07]. Dostupné na: <https://www.visitcopenhagen.com/copenhagen/planning/copenhill-gdk1088237>
 64. WOLF, Sarah, et al. The European Green Deal—More Than Climate Neutrality [online]. 2021 [cit. 2021-10-01]. Dostupné na: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10272-021-0963-z.pdf>
 65. WORLD POPULATION REVIEW. Most Environmentally Friendly Countries 2022 [online]. 2022 [cit. 2022-03-07]. Dostupné na: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/most-environmentally-friendly-countries>

Prílohy

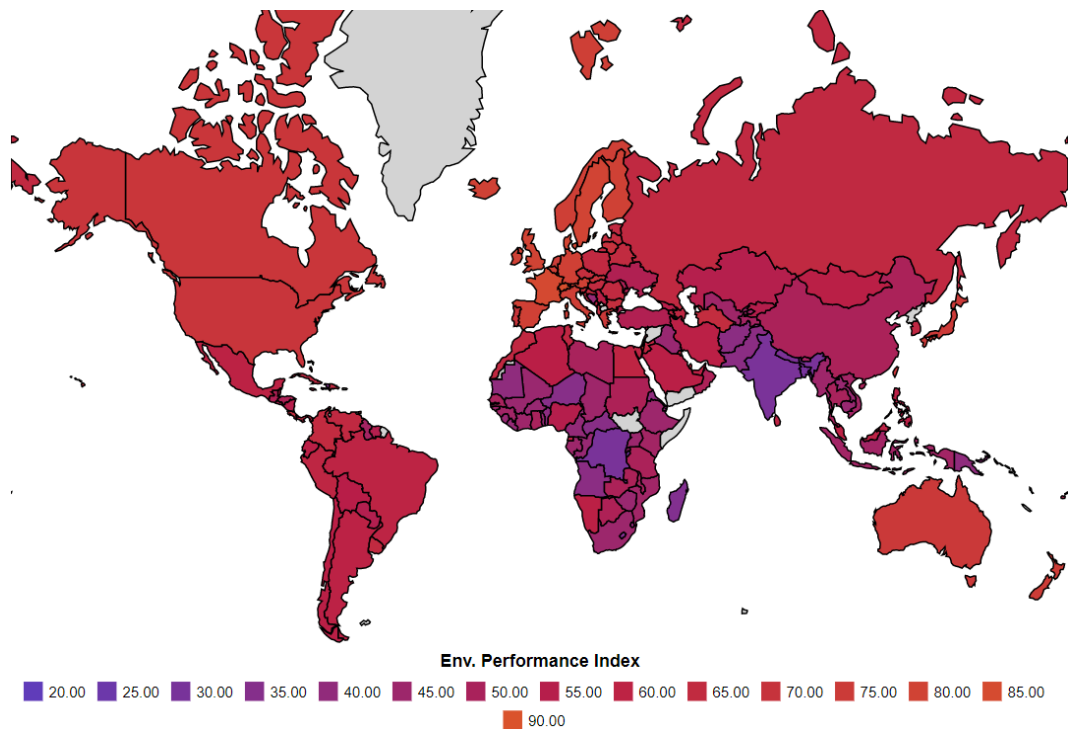
Príloha č.1: Fit for 55

ZDROJ: https://www.minzp.sk/files/oblasti/politika-zmeny-klimy/oznamenie_celex-52021dc0550-sk-txt.pdf

Balík Fit for 55 posilňuje vedúce postavenie EÚ v globálnom meradle, a to prostredníctvom opatrení v boji proti zmene klímy. Balík pozostáva zo súboru navzájom prepojených návrhov, z ktorých každý je zameraný na dosiahnutie rovnakého cieľa, ktorým je zabezpečenie spravodlivej, konkurencieschopnej a ekologickej transformácie do roku 2030.

Príloha č.2: Krajiny najšetrnejšie k životnému prostrediu 2022

ZDROJ: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/most-environmentally-friendly-countries>

Na obrázku je znázornená mapa sveta, na ktorej sú krajiny farebne odlíšené, pričom čím vyššie je skóre indexu environmentálnej výkonnosti (EPI), tým je krajina úspešnejšia v ochrane životného prostredia. V celosvetovom meradle sú krajiny Európskej únie na vrchole rebríčka, čo svedčí o tom, že Európa sa v mnohých veciach snaží o inovatívny a ekologický prístup. Západoeurópske krajiny ako Dánsko, Francúzsko, Luxembursko a Nemecko sú na čele indexu.

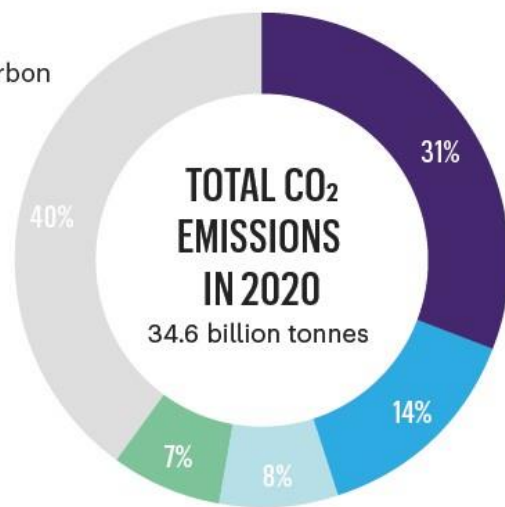
Príloha č.3: Celkové emisie CO₂ za rok 2020

MODERN EMISSIONS

China is the world's largest emitter of carbon dioxide, accounting for 31% of global emissions in 2020.

- China: 10.6 billion tonnes
- United States: 4.7 billion tonnes
- EU-28*: 2.9 billion tonnes
- India: 2.4 billion tonnes
- Rest of world: 14 billion tonnes

*Includes the 27 European Union nations and the United Kingdom, which left the EU in January 2020.

©nature

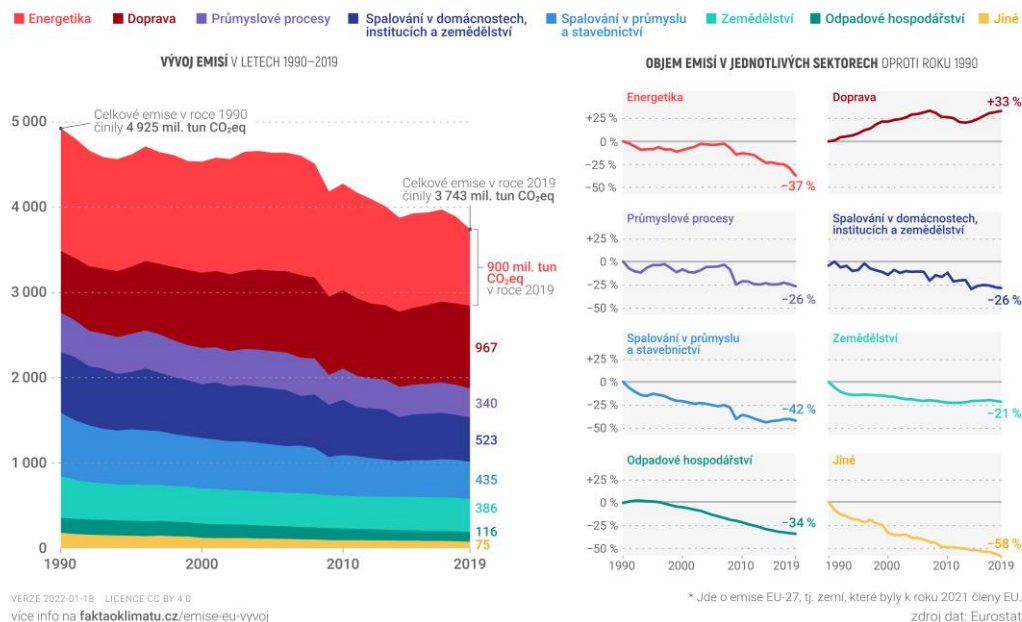
ZDROJ: <https://www.nature.com/articles/d41586-022-00802-3>

Čína je najväčším svetovým producentom emisií CO₂ na svete, predstavuje až 31 % všetkých emisií za rok 2020. Druhým najväčším producentom emisií na svete sú USA, ktoré emitujú približne 14 % všetkých emisií. Na 27 krajín Európskej únie a Spojené kráľovstvo pripadá v sledovanom roku spolu približne 8 % emisií. Za EÚ tesne nasleduje India so 7 % a napokon zvyšok sveta predstavuje približne 40 %.

Príloha č.4: Vývoj emisií v Európskej únii v rokoch 1990 – 2019

VÝVOJ EMISÍ V EVROPSKÉ UNII V LETECH 1990–2019

Emise Evropské unie* klesly od 90. let o 24 %. S výjimkou dopravy klesají ve všech odvětvích.

ZDROJ: <https://faktaoklimatu.cz/infografiky/emise-eu-vyvoj>

Vývoj emisí skleníkových plynů (v tonách CO₂ ekvivalentu) v Európskej únii v jednotlivých sektorech ľudskej činnosti počas rokov a ich relatívne zmeny. Od roku 1990, keď dosahovali 5 miliárd ton CO₂ eq, klesli celkové emisie EÚ o jednu štvrtinu na 3,7 miliardy ton CO₂ eq v roku 2019.

Príloha č.5: Konferencia OSN o zmene klímy 2017

ZDROJ: <https://cei.org/blog/un-climate-talks-in-bonn-result-in-more-climate-talks-in-bangkok/>

Konferencia Organizácie Spojených národov o zmene klímy (COP23) v roku 2017 bola medzinárodným stretnutím politických lídrov, neštátnych aktérov a aktivistov, ktorí diskutovali o otázkach životného prostredia. Konala sa v areáli OSN v Bonne (Nemecko) od 6. do 17. novembra 2017.